

Brug tussen kennis en kunde

Geert B. Vinke

Brug tussen kennis en kunde

*Een kaleidoscopisch beeld van 40 jaar
Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer*

stora

stowa

1971 - 2011

PUI
Pincio Uitgeverij, Zoetermeer, 2011

De personen die op de navolgende bladzijden aan het woord komen, behoeven bij de meeste lezers nauwelijks introductie. In de verantwoording op pagina 109 e.v. staan alle geïnterviewde personen vermeld, inclusief hun functie of hoedanigheid die de aanleiding vormde voor het interview.

ISBN: 978-94-90532-00-0
NUR 695

Pincio Uitgeverij maakt deel uit van
GBV Producties, Communicatiebureau voor Water- en Natuurbeheer
Spieringsloot 12
2724 AW Zoetermeer

© tekst en foto's: G.B. Vinke, 2011.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, microfilm, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Ten geleide	6
De begintijd van de STORA, van zuivering tot waterbeheer	9
De zuivering, van deelaspecten naar een totaalvisie in Rwzi-2000	23
De Nationale Werkgroep Riolering en Waterkwaliteit nwrw	31
De kwaliteit van het oppervlaktewater	41
Hoe veilig is het achter onze dijken?	49
De juridische kant van het waterbeheer	57
Governance, de kunde om kennis te implementeren	67
De relatie van de stowa met andere sectoren en actoren	77
De stowa als kennisinstituut voor het waterbeheer, nu en in de toekomst	93
Verantwoording	109
Colofon	112

Ten geleide

De tijden veranderen en de instituties veranderen mee omdat ze anders snel hun bestaansrecht zouden verliezen. Een prachtig voorbeeld daarvan vormen de waterschappen: als institutie ontstaan in de late Middeleeuwen en nog steeds vitaal en van wezenlijk belang voor de samenleving. Dat kon alleen door een continu proces van aanpassing aan veranderende omstandigheden, waarbij echter de primaire en essentiële functies gehandhaafd moesten blijven en — soms — angstvallig moesten worden bewaakt tegen bedreigingen.

Eén van de ontwikkelingen was de toenemende aandacht voor de kwaliteit van het oppervlaktewater, die uitmondde in het van kracht worden van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren WVO in 1970. Hoewel een aantal waterschappen al langer bezig was met het kwaliteitsbeheer (Rijnland, De Dommel, Regge & Dinkel), vergde het voor veel waterschappen een enorme omschakeling. In het kader van het achterstallige kwaliteitsbeheer werd een enorme zuiveringsinspanning gevraagd van de waterbeheerders. Het getuigt van grote visie bij de toenmalige bestuurders, dat ze ervoor gekozen hebben op dit terrein in elk geval inhoudelijk de krachten te bundelen. Het resulteerde in de oprichting van de Stichting Toegepast Onderzoek Reiniging Afvalwater, de STORA, op 13 september 1971, aanvankelijk uitsluitend voor de zuiverende instanties.

Wat voor de waterschappen geldt, is natuurlijk evenzeer van toepassing op de STORA. Net als het water moest ook de STORA meebewegen met de ontwikkelingen, en dat gebeurt nog steeds. Zo hield de stichting zich aanvankelijk uitsluitend bezig met studies naar de zuivering van afvalwater, maar in de loop van de afgelopen veertig jaar zijn daar vrijwel alle andere aspecten van het waterbeheer bijgekomen: de kwaliteit van het ontvangende water, aquatische ecologie, waterkeringen en veilig-

heid, waterketen, water in de stad, grondwater. Intussen beperkt de tot STOWA omgedoopte stichting zich niet meer tot technische aspecten van het waterbeheer, maar beweegt zich ook op het terrein van het management.

Het is dankzij dit meebewegen, dat de STOWA — ook nu de WVO ten grave is gedragen — nog steeds en volop bestaansrecht heeft.

Een belangrijke succesfactor mag daarbij niet over het hoofd worden gezien. Want naast aanpassingsvermogen moeten instituties ook beschikken over continuïteit. Dat laatste aspect is gewaarborgd door het feit, dat de STOWA, in al die veertig jaar, slechts één directiewisseling heeft gekend. De eerste directeur was drs. Frits Noort-hoorn van der Kruijff, die het instituut heeft geleid vanaf de oprichting in 1971 tot aan zijn afscheid in 1998. Hij werd in dat jaar opgevolgd door de huidige directeur, ir. Jacques Leenen. Ook de meeste medewerkers kunnen bogen op een langjarige verbondenheid met de organisatie en een grote kennis van het werkveld.

In dit boek wordt stilgestaan bij het verleden van de STOWA, maar ook uitdrukkelijk, en soms wat speculatief, gekeken naar de toekomst. Dat gebeurt niet door een exposé te geven van wat de STORA/STOWA de afgelopen veertig jaar voor elkaar heeft gekregen. De rapporten van alle onderzoek in die periode zijn beschikbaar en toegankelijk, een indrukwekkende stapel!

Nee, we laten in de volgende bladzijden de mensen aan het woord die bij de stichting betrokken waren, als bestuurder, als klant, als onderzoeker, als dijkgraaf, als ambtenaar, als medewerker en anderszins. Aan de hand van een groot aantal interviews met deze betrokkenen heeft de auteur, Geert Vinke, kans gezien een mooi, herkenbaar maar ook kaleidoscopisch beeld te schetsen van zowel de STORA/STOWA als het waterbeheer in Nederland in de afgelopen decennia. Hoewel het boek begint met een hoofdstuk over het prille begin, en afsluit met een hoofdstuk over heden en toekomst, is het voor het overige thematisch opgezet.

Wie het boek even doorbladert, zal opvallen dat alle foto's iets te maken hebben met bruggen. Dat is niet helemaal toevallig. Bruggen zorgen voor een verbinding, gaan over water, en laten een bonte verscheidenheid zien aan creatieve oplossingen. Daarmee staan ze symbool voor de STOWA, die al veertig jaar bruggen slaat tussen kennis en kunde in het waterbeheer.

Ik wens u veel leesplezier!

Hans Oosters,
Voorzitter STOWA

De begintijd van de STORA, van zuivering tot waterbeheer

De Wet verontreiniging oppervlaktewateren WVO, die in 1970 van kracht werd, vormde de directe aanleiding voor de oprichting van de Stichting Toegepast Onderzoek Reiniging Afvalwater, de STORA. Dat gebeurde bij akte van 13 september 1971 bij notaris Van Solkema in Den Haag in tegenwoordigheid van mr. Th.A.J. Vosters, watergraaf van de waterschappen De Aa en De Dommel en voorzitter van de Unie van Waterschappen, en mr. A.P. van den Berge, directeur van diezelfde Unie. Vosters zou tevens de eerste voorzitter van de STORA worden. De eerste deelnemers in de STORA waren de waterschappen De Aa, De Berkel, De Dommel en Regge & Dinkel, en de hoogheemraadschappen van Rijnland en Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier, die allemaal behalve kwantiteits- ook kwaliteitsbeheer deden en beschikten over grote zuiveringsinstallaties. Zij werden op de voet gevolgd door de nieuw opgerichte zuiveringschappen.

Na de oprichting duurde het nog even voor de werkzaamheden van de kersverse stichting op gang kwamen. De nieuw aangestelde directeur, drs. Frits Noorthoorn van der Kruijff, moest eerst een kleine drie jaar sparen alvorens de eerste STORA-onderzoeken van start konden gaan. Kees de Korte herinnert zich nog het project STORA 1b, 'dat zat in zo'n grijs boekje met zo'n zwart ringbandje, en het ging meen ik over indikking.'

Dominante spelers

Jaap van der Graaf: 'De dominante spelers beschikten al over grote zuiveringsinstallaties: Amsterdam, Regge & Dinkel, De Dommel, Rijnland, men zag toen wel dat het niet zoveel zin had om zelf onderzoek te gaan doen. Voor die tijd deed bijvoorbeeld De Dommel zelf veel praktijkonderzoek op Eindhoven met verschillende soorten beluchtingssystemen naast elkaar, maar de resultaten hielden ze voor zichzelf. De meeste kennis zat toen bij het RIZA, dat ook wel onderzoek deed, net als TNO. Universiteiten deden nog niet zoveel. Wageningen (Fohr) begon rond 1972 met eigen studies, maar in Delft (Koot en Huisman) beperkte het zich toch tot wat instructief onderzoek.'

Spanningsveld

Van der Graaf: 'Er was een behoorlijk spanningsveld tussen RIZA en de waterschappen, want de waterschappen kregen pas subsidie voor de bouw van een zuivering als

ze het fiat van het RIZA hadden, en als je dan samen met het waterschap met het ontwerp bij het RIZA kwam, dan was het peentjes zweten, hoor. Om niet meer helemaal afhankelijk te zijn van de kennis die daar zat, wilde iedereen zelf kennis ontwikkelen. Ook bij de bureaus was behoefte aan een eigen kennisontwikkeling, dus was het eigenlijk van het begin af aan vrij logisch dat er zoiets als de STORA kwam.’

Niet altijd welgevallig

Van der Graaf: ‘In die beginperiode was ik betrokken bij een onderzoek naar de volumecorrectie. Met name in Brabant, bij de Dommel, hanteerde men die correctie nog steeds, waarbij het erom ging hoeveel kuubs nou vergelijkbaar waren met een inwonerequivalent. Onze bevindingen vielen helemaal niet lekker in het mandje van de bestuurderen. Die volumecorrectie moest eigenlijk met een factor 4 gereduceerd worden en dat was een behoorlijke inkomstenderving voor het waterschap. Soms waren de onderzoekresultaten de opdrachtgevers niet helemaal welgevallig.

Ik kan me nog een onderzoek herinneren bij Regge & Dinkel, naar de werking van een pasteurisatie-installatie. Daarmee werd het slib, voordat het naar de landbouw ging, gepasteuriseerd om wormeneieren en in het algemeen schadelijke effecten voor de koeien te beperken. We hadden het onderzoek afgerond, en de installatie werkte goed, maar het rapport daarover kwam maar steeds niet uit. Wat bleek nu? Men was gewoon bang dat men zou zeggen: dat is een goed systeem, dat moeten we overal maar doen.’

De BAF

Vóórdat de WVO van kracht werd, waren er veel kleinere zuiveringsinrichtingen in beheer bij gemeenten. Het toezicht daarop was in handen van de Stichting Bedrijfs-
onderzoek Afvalwaterzuiveringsinstallaties, kortweg de BAF, waarin de ministeries
van Volksgezondheid (VOMIL destijds) en van Verkeer & Waterstaat, de VNG en de
Unie van Waterschappen deelnamen. De BAF zat in Doorn; directeur was de heer
Mulder. Vrijwel alle zuiverende gemeenten hadden een abonnement. De BAF is be-
gin jaren zeventig bij de STORA ondergebracht.

Pieter Stamperius: 'Ja, de BAF. DHV en TAUW verzorgden voor de BAF onderzoe-
ken naar bestaande rwzi's bij vooral gemeenten, en een van de onderzoekers was
Maarten Gast, toen van DHV. Op een gegeven moment is die Stichting BAF opge-
heven. Er was toen wat geld over en dat is toen in de STORA-pot gestort.'

Altijd een stoel voor de VNG

Diezelfde Maarten Gast: 'Behalve een aantal waterschappen had je ook zuiverende provincies, Groningen, Friesland en Utrecht, en zuiverende gemeenten, zoals Amsterdam, Velsen, Cuijk en nog enige andere. Heel geleidelijk is de zuivering in de loop der jaren allemaal overgegaan naar waterschapshanden, vooral toen de wet in die zin gewijzigd was dat het een waterschapstaak was en niet meer een gemeentelijke taak.

Het leuke was in die tijd, dat al die organen die coördinerend werkten op het gebied van het actieve waterkwaliteitsbeheer, de Commissie Waterverontreiniging van de Raad voor de Waterstaat, de CUWVO, en dus ook de STORA, die hadden een bestuursstoel voor de VNG. Het hoofd Riolerings en Waterbeheersing van Amsterdam was de aangewezen figuur om op die stoel te gaan zitten. Dus ik was penningmeester van de STORA, ik zat in de CUWVO, en ik zat in de Commissie Waterverontreiniging van de Raad voor de Waterstaat.'

Bescheiden budget

Gast: 'In mijn tijd als penningmeester ging er zo'n zes miljoen gulden om. Dat was wel heel bescheiden als je weet dat het R&D-budget van Gemeentewaterleidingen Amsterdam toen alleen al vier miljoen was. In die begintijd, 't zal nu anders zijn, kwam het budget waar de STORA over kon beschikken voor onderzoekprojecten voor de helft van de Rijkswaterstaat, en dan met name van het RIZA, en voor de andere helft van de waterschappen. Dus het Rijk zat er heel sterk in. En dan hadden ze maar een of twee zetels, maar iedereen wist wel dat ze een heel zware stem hadden.'

Subsidie achteraf

Gerard Rijs: 'De subsidie van de overheid voor de STORA, via het RIZA, moest natuurlijk wel verantwoord gebeuren. Ik heb dat jarenlang voor het RIZA gedaan. Het moest op een doorzichtige manier, maar toch zo dat het redelijk makkelijk door te sluisen was en dat is eigenlijk altijd wel goed gelukt. Met Frits Noorthoorn hadden we een mooie constructie bedacht, namelijk subsidieverstrekking achteraf. Als je vooraf een bepaalde subsidie verstrekt dan moest je producten aanwijzen waaraan die subsidie zou worden besteed. Als je nou een subsidieverstrekking achteraf deed, dan kon je gebruik maken van de jaarrekening, dus hoeveel het jaar daarvoor aan welke projecten was uitbesteed. We hebben dat jarenlang zo gedaan. Sinds een paar jaar doe ik dat niet meer, dus hoe het nu geregeld wordt, weet ik niet, maar het bedrag is wel een stuk minder geworden. Toen ging het om ongeveer 1 miljoen gulden

per jaar, en nu is het nog zo'n 100.000 euro. Het aandeel van Rijkswaterstaat in de STOWA is verhoudingsgewijs steeds minder geworden.'

Andere constructie dan KIWA

Gast: 'Een van de aardige dingen van de STORA is, dat men bewust gekozen heeft voor een andere constructie dan de drinkwaterbedrijven. Drinkwaterbedrijven hebben destijds het KIWA opgericht als gezamenlijk onderzoeksinstituut en dat heeft ook heel lang als zodanig gefunctioneerd.

De STORA-formule kijkt daar duidelijk vanaf en het leuke daarvan is, dat je niet

vastzit aan één instituut, of één groepje mensen. Bij de STORA kon je kiezen bij welk bureau of instituut je onderzoek uitzette. Meestal vroegen we drie offertes.’

Duister proces

In die begintijd was niet altijd even duidelijk wat er onderzocht moest worden. De Korte: ‘Het was eigenlijk een verschrikkelijk duister proces. In 1973 toen ik begon wisten we in Amsterdám redelijk goed hoe we konden nitrificeren, dat hadden we wel aardig onder de knie, en de kennis daarvoor kwam toen uit Engeland.

Downing heeft in Engeland ooit nog vastgesteld dat je een slibbelasting van 0,1 moest hebben dan kwam het allemaal wel goed. Dat hadden we en dat werkte ook, maar het was allemaal wel heel grofstoffelijk.’

Eilard Jacobs: ‘Er was natuurlijk in Amsterdam ook al relatief lang ervaring met afvalwaterzuivering dus was het wel logisch dat daaraan gewerkt werd. Voor de STORA was het in de begintijd toch vooral een kwestie van een stel technologen die echt kennis nodig hadden om hun vak beter te begrijpen, nu zorgt de STOWA voor de kennisonderbouwing van het totale veld van maatschappelijke beslissingen op het waterterrein en dat is natuurlijk een hele transitie.’

Opleiding

Willem van Starckenburg: ‘Wat ook zo rond 1970 opkwam was aandacht voor de waterzuivering in de opleiding. Voor die tijd konden mensen die bij de zuivering aan het werk gingen overal vandaan komen. In Wageningen deden ze al een paar jaar

iets met water en begonnen ze rond diezelfde tijd met de richting Milieuhygiëne. Je had daar Fohr, later Lyklema, Lettinga en Rensink, dat waren allemaal mensen die van Waterzuivering kwamen toen dat nog onder Cultuurtechniek viel. De eerste waterzuiveraars hielden zich vooral bezig met melkfabrieken, want daar hadden ze problemen met de waterzuivering. Maar rond 1972 werd het allemaal wat serieuzer en kon je er ook in afstuderen, en tegelijkertijd kwam het ook in Eindhoven en Delft wat nadrukkelijker op de agenda.'

Kruik jenever

Van Starckenburg: 'Als je nou naar de STORA keek, die had in die tijd de Onderzoek-adviescommissie, en dat was een wat 'ouwelijk' gezelschap, althans zo zagen wij dat. Om bij die OAC gevraagd te worden moest je toch wel een mannetjesputter zijn, en aangezien ik in die tijd nog lang haar had en geen stropdas droeg, waren mijn kansen daarop volledig verkeken. Maar ik heb me laten vertellen dat met name die eerste periode, dan werd er zo'n dagje vergaderd en zo rond een uur of elf dan zei er iemand: "Zullen we er eentje nemen?" en dan kwam de kruik jenever op tafel.'

Nog aan het begin van de jaren negentig voelde oud-STORA-voorzitter Lambert van den Berg zich in dat gezelschap, tussen vertegenwoordigers van het KIVI en de ONRI ook niet helemaal thuis.

Jacques Leenen: 'Het is nu allemaal wezenlijk anders, vroeger had je de Onderzoekadviescommissie, de OAC, en die werd voorgezeten door een hoogleraar uit Delft, Kop, en eerder Koot. Door die constructie was er toen sprake van een zekere

aanbodsturing. Nu hebben we de programmacommissies; daar zitten allemaal waterschappers in waardoor het nu vraaggestuurd is.’

Rivaliteit binnen het RIZA

Van Starckenburg: ‘Het RIZA had in de tijd van die OAC wel een belangrijke stem, maar ze betaalden ook de helft van het geld. Op een gegeven moment, zo rond 1983, stelde men zich de vraag hoe het met de zuivering in de toekomst verder zou moeten. Je had toen binnen het RIZA twee rivaliserende afdelingen, namelijk Afvalwater en Zuiveringstechniek. Uiteindelijk is de afdeling Afvalwater het gaan trekken en dat is het project Rwzi-2000 geworden.

Dit klinkt heel onaardig voor de mensen van de Zuivering, maar die waren ook wel heel erg in de achttiende eeuw blijven staan. Als Karper naar congressen ging, en hij kwam terug, dan vroegen we hem of hij nog nieuws te melden had (ik heb hem nog een paar maanden als baas gehad) en dan zei hij “Ik heb een belangrijke mededeling, we zijn niet achterop geraakt.” Dat was het.’

Goede basis

Stamperius: ‘Pas bij mijn derde baan belandde ik in het water. Ik heb van 1966 tot 1977 gewerkt bij het chemisch laboratorium van de Rijksverdedigingsorganisatie, dat was een defensiepoot van TNO aan de Lange Kleiweg in Delft. Daar heb ik wel ontzettend veel geleerd over onderzoek, hoe zet je onderzoek in elkaar, hoe begroot je het in geld en in tijd en in mensen, dus dat is eigenlijk wel een heel goede basis geweest voor later.

Mijn tweede baan was van 1977 tot 1980 bij de Regionale Inspectie voor de Volksgezondheid als Inspecteur Milieu in de provincie Zuid-Holland. Het was erg dogmatisch en ambtelijk, maar ik heb er wel vreselijk veel geleerd over brieven schrijven aan alle mogelijke echelons van overheden, en ook contacten met die overheden, hoe je die mensen benaderde en daar heb ik ook heel veel aan gehad.’

Rapporten

Stamperius: ‘Toen ik bij de STORA solliciteerde zaten de drie hoge heren in Hoog Brabant in Utrecht: Vosters, Koot en natuurlijk Frits. Vosters begon over rapporteren, hij zei: “Kunt u schrijven? Dus ik zei, “Nou ja, bij TNO heb ik van alle mensen de meeste rapporten geschreven en vooral ook geredigeerd.” Toen zei Vosters: “O, dat is goed. Dan hebben we nog wel een klus voor je.”

Op 1 oktober 1980 kwam ik bij de STORA, bij Frits en Carla. Voor die tijd had er nog iemand gezeten die heette Willem Ankersmit, ik heb hem weleens ontmoet, een alleraardigste man. Toen ik kwam in 1980 trok Frits een manshoge stalen kast open en wees hij me op een bijna onoverzienbare stapel rapporten die ingediend waren en die nog geredigeerd en gelezen en verbeterd moesten worden, om dan tenslotte te kunnen worden gepubliceerd voor onze achterban. Dat was mijn beginwerk, heel veel achterstallige rapportage van op zichzelf goede onderzoeken, dus die moesten er gewoon uit.’

Inwonerequivalent getoetst

Ook aan het begin van de jaren tachtig verscheen de publicatie ‘Het inwonerequivalent getoetst’. Omdat het onderwerp nogal gevoelig lag, wilde Frits wat meer pu-

bliciteit en schreef hij er een buitengewoon erudiet en hoogliterair stuk over voor het blad H_2O , waarin het na enige aanpassing ook is verschenen.

Stamperius: ‘Het was een karaktertrek van Frits: het moest meer dan 100% zijn, en welke tijd daarmee gemoeid was, dat interesseerde hem eigenlijk niet. Hij had daardoor ook altijd moeite om de deadlines te halen. Soms was het diep in de nacht dat iets klaar was en dan was er de volgende dag bijvoorbeeld bestuursvergadering. Ik zei dan wel eens: als het 95% is dan is het ook goed, want onder ons gezegd en gezwegen: de bestuurders die zagen dat ook niet. Die raasden door die A4-tjes heen, haalden even de essentie eruit en vroegen misschien nog een toelichting in verband met de begroting, en dat was het dan.

Dat rapport ‘Het inwonerequivalent getoetst’ heeft destijds inderdaad ontzettend veel stof doen opwaaien, dat viel niet goed bij met name de grote industrie, zoals Shell Chemie. Het inwonerequivalent daalde op basis van praktijkonderzoek van 180 naar 136 gram per persoon per dag. Mooi zou je zeggen, maar het zat in de noemer van de formule en dus werd het lozen ongeveer een kwart duurder.’

Stukjes in De Klaarmeester

Stamperius: ‘Er zijn overigens nog veel meer rapporten gemaakt waarvan ik vond dat de distributie naar het hoofd van het bestuur en naar het hoofd van de technische dienst, twee per deelnemer, eigenlijk veel te weinig was. Het drong eigenlijk helemaal niet door tot de werkvloer.

Toen heeft eerst de heer J.C. Plas van Uitwaterende Sluizen – in die tijd noemden we hem allemaal meneer Plas – een aantal samenvattingen gemaakt voor De Klaar-meester, het blad van de NVA voor de Regionale Secties. Daarna ben ik dat gaan doen.’

Lezingendagen en technologenplatform

Stamperius: ‘Daarnaast organiseerden we als STORA, samen met NVA-programma-groep 3 regelmatig lezingendagen, waarmee we de achterban en vooral de mensen op de werkvloer informeerden over de resultaten van ons onderzoek. De mensen die de onderzoeken deden, bij de bureaus, waren toch wel een beetje moreel verplicht om daar verhalen te houden, dus de STORA regelde dat.

We hebben toen ook een technologenplatform opgericht, dat is zo rond 1989 of 1990 van de grond gekomen. Iedere waterkwaliteitsbeheerder was in dat platform met een technoloog vertegenwoordigd, en dan werd er een hele dag in De Eenhoorn in Amersfoort over een bepaald actueel thema gesproken en iedereen vertelde zijn verhaal. Vooral voor de programma’s voor stikstof- en fosfaatverwijdering en de slibbehandeling waren die bijeenkomsten erg belangrijk.’

Verbreding

Stamperius: ‘Het STOWA-werk is nu wat breder geworden, het was tot het begin van de jaren tachtig puur gericht op de zuivering van afvalwater. Toen is de opper-

vlaktewaterkwaliteit erbij gekomen met heel veel werk voor de Landbouw-universiteit. Dat heb ik ook nog begeleid, met Bert Lyklema, Jean Gardeniers, Henk Rensink en Gatzke Lettinga, maar ook met mensen van de lymnologie. Ik heb dat heel lang gedaan totdat Sjoerd Klapwijk kwam, dat was een uitgesproken lymnoloog, die kende ook de classificatiesystemen en de beoordelingssystemen waar we toen mee bezig waren. Sjoerd kwam in 1992 of 1993 van Rijnland, en dat was een pak van m'n hart, want ik 'kraakte' eigenlijk onder al die projecten die gedaan moesten worden. Later is het allemaal nog breder geworden, qua aandachtsgebieden en per aandachtsgebied ook nog weer breder in de alfa, bèta en gamma-aanpak. In mijn tijd was het alleen maar bèta, daar mocht je niet buiten komen en het bestuur wilde dat ook niet. Het bestuur is nu veel meer geneigd om perceptiezaken en maatschappelijke belangen te bekijken.'

Niet zonder slag of stoot

De verbreding van de STORA tot STOWA ging niet helemaal zonder slag of stoot. Op initiatief van de Unie van Waterschappen werd deelname in de STOWA opengesteld voor de regionale waterkwantiteitsbeheerders en voor het provinciale grondwaterbeheer. Voor adviserende leden als VNG en VEWIN was in de nieuwe constructie geen plaats meer. Oud-STORAVoorzitter Edu van Tuyll van Serooskerken was er nauw bij betrokken.

Van Tuyll: 'Het idee was dat de STORA STOWA zou worden, en zich zou verbreden van alleen waterzuivering tot waterbeheer, dat was althans de bedoeling van enkelen die wat verder vooruit zagen. Bestuurlijk lag het allemaal heel gevoelig in die tijd. Zo kon Tonkes, die voorzitter was van het Zuiveringschap Hollandse Eilanden en Waarden, als zuiveraar wel een functie bekleden bij de STORA, maar geen voorzitter worden van de STOWA.'

Onderhandelingen

Van Tuyll: ‘De STORA moest dus worden uitgebreid met de kwantiteitswaterschappen, en dat vergde nogal wat onderhandelingen, want die waterschappen zeiden, “Wat moet er nou voor ons uitgezocht worden door een kwaliteitswaterschap? Kijk, dat integraal waterbeheer, dat is zo’n term die is leuk voor de politiek, maar daar hoeven wij niet aan mee te doen, dat is flauwekul.”

Het had heel wat voeten in aarde en Vosters moest er hoogstpersoonlijk aan te pas komen om het tot iets te maken, want anders hadden een aantal hoogheemraadschappen het initiatief vrolijk de nek omgedraaid. Er was veel weerstand, en menig-een vroeg zich af of dit nou de goede weg was. Maar ik stel er een eer in dat het uiteindelijk toch is gelukt.’

Frits Noorthoorn

Vele mensen die betrokken zijn bij het waterbeheer bewaren bijzondere herinneringen aan de eerste directeur van het instituut, drs. Frits Noorthoorn van der Kruijff. Zo ook de oud-STORAVoorzitters Edu van Tuyll en zijn opvolger Lambert van den Berg.

Van Tuyll: ‘Het was een flamboyant mens!’

Van den Berg: ‘Ik herinner me nog het bezoek van Frits Noorthoorn, ter voorbereiding van de een of andere vergadering, toen kwam hij op de motor, helemaal in het leer, en met z’n helm op. De receptie die belde me en zei: “Ja, er staat hier een meneer, en die zegt dat hij directeur is van de STORA.” Men wist niet goed wat men ermee aanmoest.’

De zuivering, van deelaspecten naar een totaalvisie in Rwzi-2000

Bij de oprichting van de STORA was de kennis over de zuivering van afvalwater vooral geconcentreerd bij het RIZA, terwijl daarnaast enkele waterschappen en de gemeente Amsterdam over enige expertise beschikten. De WVO zette de regionale waterbeheerders onder druk om met voortvarendheid de zuivering aan te pakken. De STORA had daarom in de eerste jaren van zijn bestaan een betrekkelijk eenduidige missie: het opbouwen van kennis – of liever het wegwerken van de kennisachterstand – bij de waterbeheerders op het gebied van de biologische zuivering van afvalwater en het verspreiden van de opgedane kennis naar de beheerders en de uitvoerders. Het leidde tot een groot aantal onderzoeken en rapporten over alle mogelijke deelaspecten van het zuiveringsproces. Maar na een jaar of tien kwam de gedachte op, dat al die deelaspecten weliswaar heel waardevol waren, maar dat er eigenlijk een visie op het totale zuiveringsproces zou moeten komen, als leidraad voor de toekomst. Die gedachte gaf, zo rond 1983, de aanzet tot het project Rwzi-2000.

Was de aandacht voor het totale zuiveringsproces alleen een gevolg van de zucht naar kennis? Nee, zoals gebruikelijk speelden er ook allerlei andere factoren een rol.

Profileren

Willem van Starckenburg: ‘Wat je rond die tijd zag is dat het RIZA zich wenste te profileren. Het instituut had een belangrijke stem in het programma rond alles wat te maken had met biotechnologie en schone technologie en daar ging ontzettend veel geld in om, veel meer dan bij de STORA. We hadden vergaderingen en dan ging er zo een miljoen gulden over tafel. Er kon wel heel erg veel, en daar zaten ook wel dingen bij die raakten aan stedelijk afvalwater. Directielid Joost de Jong bedacht toen, dat we ook wel wat dingen zelf zouden kunnen doen en is gaan praten met Frits Noort-hoorn van der Kruijff over de mogelijkheden.’

Toekomst

Van Starckenburg: ‘Uit dat overleg kwam de gedachte om eens naar de toekomst te kijken. Dat soort zaken kon je Joost wel toevertrouwen, die was wel visionair. Vanaf dat moment is dat balletje gaan rollen. Intern was er nog even wat getouwtrek of het door de afdeling Zuivering of de afdeling Afvalwater gedaan moest worden, en uiteindelijk is voor de laatste optie gekozen. Ik werd aangewezen als trekker van het

project, en daarna ging het allemaal heel snel. We hebben toen met Rwzi-2000 een punt op de tijdhorizon gekozen dat niet bedreigend was; in 1984 was het jaar 2000 nog erg ver weg.’

15 miljoen

‘De Onderzoekadviescommissie werd er bij betrokken en toen is er toch in een tamelijk rap tempo een programma in elkaar gezet voor vijf jaar. Het zou gaan om een te besteden bedrag van vijf miljoen gulden over die periode. Ik heb helemaal in het begin eens een lezing gehouden in de Reehorst in Ede, toen zei ik, ik ga ervan uit, dat we uiteindelijk op dit werkveld een vijftien miljoen gaan besteden. Nou zeg, waar ik die onzin wel vandaan haalde, maar uiteindelijk is het dat wel geworden. Je kon vanuit dat programma aanhaken bij ik weet niet wat allemaal, en dat is wel heel aardig gelukt.’

Afstand

Van Starckenburg: ‘Het RIZA was het uitvoerend instituut van Rijkswaterstaat, maar ze waren toen veel zelfstandiger dan de Waterdienst nu is. Ze bepaalden eigenlijk alles zelf, ze zaten ver weg van Den Haag, zeker in de tijd van Jan Jansen, want die zorgde wel dat ze op flinke afstand bleven zitten.’

Henk Rensink

Van Starckenburg: ‘Je kwam in zo’n project wel veel bijzondere mensen tegen. Zo heb ik me achteraf pas gerealiseerd dat Henk Rensink eigenlijk een van de meest onderschatte mensen is van Nederland. Rensink kwam op een gegeven moment met het idee van de biologische defosfatering en hij werd weggehoond. Men zei: “dat kan toch helemaal niet, het is hier toch veel te koud,” maar Rensink zei, “Het kan wel hoor.” En nu blijkt het overal te kunnen.

Rensink was ook een van de eersten die zei, dat we uit die geconcentreerde stromen afvalwater, struviet moesten gaan winnen. En men zei, “Struviet? Hoe wou je dat gaan doen.” En Rensink zei, “dan moet je er wat fosfaat bijgooien.” Nou, alle deskundigen lagen natuurlijk op hun rug van het lachen. En nu is het razend actueel, want die struvietproblemen zijn toch wel fors. Het geeft wel aan hoe bijzonder dat geweest is dat die Rensink toch op dat soort dingen terecht kwam.’

Terugwinnen

Van Starckenburg: ‘Iets anders, wat ik ook in het Rwzi-2030-programma terugzie, is het terugwinnen van alles wat je nog kunt gebruiken. Dat zat ook in het programma Rwzi-2000, en dan met name voor fosfaat. In het project zat een vrij groot deel biologisch defosfateren, maar er zat ook een fors deel in van fosfaat helemaal terugwinnen uit het afvalwater. We hebben twee full scale magnetische defosfateerders neergezet; ze zijn inmiddels verschroot, want dan heb je dat fosfaat, maar wat moet je ermee?’

Ik neem het met name het toenmalige ministerie van VROM kwalijk dat zij daar niet op ingesprongen zijn, daar zat totaal geen visie. Uiteindelijk was de vraag wat wilt u nu eigenlijk, wilt u dat Zuid-Limburg verder wordt afgegraven voor de mergel, of wilt u dat we hierin verder gaan en dat fosfaat gaan gebruiken. Nou ze wilden niks, dus uiteindelijk zijn die dingen weer afgebroken.’

Metaal uit slib

Van Starckenburg: ‘Er was ook nog een project dat we metalen gingen winnen uit zuiveringsslib, en achteraf gezien vind ik dat wel een beetje een stom project, je kunt van tevoren verzinnen dat dat een grote mislukking wordt, en dat is het ook inderdaad geworden. Het idee erachter kom ik nu ook wel een beetje tegen, we halen alle energie eruit die we eruit kunnen halen, en ook fosfaat en stikstof voor zover dat mogelijk is.’

Aansturing

Van Starckenburg: ‘De aansturing van het project was getrapt. Er was een stuurgroep met bestuurders vooral uit de waterschappen. Die kwam een of twee keer per jaar bij elkaar, en de leden kregen ook keurig elk jaar een verslag. Maar daarnaast was er een uitgebreid gezelschap dat projecten beoordeelde, in feite de opvolger van de OAC, en daarin zaten de jongens die er op dat moment ècht toe deden, Alle mensen die binnen die waterschappen technologisch wat voorstelden, die waren op dat moment zo’n 35, 40 jaar, die zaten daarin. Mensen als Kees de Korte, Dick Wouda, Rob den Engelsens, en die praatten allemaal mee.’

Gemiste kans

Van Starckenburg: ‘Het project Rwwi-2000 is in 1984 begonnen, het is nog ondertekend door minister Smit-Kroes, maar het is eigenlijk maar twee jaar goed gegaan. Na twee jaar kregen we nieuwe eisen uit Brussel rond fosfaat en stikstof, en toen is in allerijl het PN-programma separaat gestart. Ik denk dat Rijkswaterstaat daar een kans voorbij heeft laten gaan, want daar ging Rijkswaterstaat niet meer één-op-één in meedoen. De leiding van het programma kwam ook niet bij Rijkswaterstaat te liggen, maar lag gewoon bij de Stora, ik meen dat Peter de Jong daar een belangrijke

rol in speelde. Maar dat stikstof en fosfaat was ook een wezenlijk onderdeel van Rwzi-2000. In feite werden die nu uit het programma gezogen, en daarmee was het spectaculaire er wel vanaf. In feite is het Rwzi-2000-programma ingehaald door de tijd. Niemand had kunnen voorspellen dat dat al na een paar jaar zou gebeuren. Heel veel van die projecten liepen nog wel onder het Rwzi-2000-programma door, maar het stelde toch minder voor.'

Enerverende tijd

Gerard Rijs: 'Ik ben niet betrokken geweest bij het ontstaan van het project, dat was Willem van Starckenburg, toentertijd mijn directe baas. Gouden tijden waren dat. Als tegenhanger hadden we Pieter Stamperius en Frits bij de STORA. Willem was projectleider hier bij het RIZA, en Pieter was dat bij de STORA. Frits zat er bij voor het overzicht en de financiën.

Toen het project gestart werd ging ik juist over van vergunningverlening naar onderzoek, en het was wel bijzonder om direct mee te kunnen draaien in zo'n omvangrijk project. Het was ook een enerverende tijd, omdat de hele discussie over P en N erbij kwam. Voorheen was de zuivering vooral gericht op de verwijdering van organische stoffen, maar toen kwamen in 1985 en 1987 het Rijn- en het Noordzee-Actieprogramma erbij, met lozingseisen aan rwzi's voor N en P'

Biologische defosfatering

Rijs: 'De angst onder de waterbeheerders was natuurlijk in eerste instantie heel groot, van wat komt er op ons af. Met fosfaat zijn we begonnen om alle fosfaatverwijderingstechnieken op een rijtje te zetten. Een aantal daarvan is vervolgens niet

succesvol gebleken, over magnetische defosfatering hoor je weinig meer. Chemische precipitatie wordt natuurlijk nog steeds gedaan, dat was ook voor die tijd al bekend, maar de grote binnenkomer is de biologische defosfatering geweest. Die ontwikkeling is toen in gang gezet en dat loopt eigenlijk nog steeds door.’

Fundamenteel onderzoek

Rijs: ‘Eén van de principes van Rwzi 2000 was om het fundamenteel onderzoek een plek te geven naast het toegepaste onderzoek, en daar is toen ook veel geld in gestopt. Meer dan de helft van het budget was bestemd voor fundamenteel onderzoek en dat ging naar Wageningen, TU Delft, TU Eindhoven, VU Amsterdam, en dan zie je dat er toch wel veel voortkomt uit dat onderzoek. Van sommige dingen hoorde je later helemaal niets meer, maar die biologische defosfatering sloeg enorm aan.’

Stekker eruit?

Rijs: ‘Ik weet nog goed dat we er een keer over spraken dat het allemaal zo lang duurde, en dat we ons afvroegen of de stekker er niet uitmoest. Dat was op een moment dat er werkelijk geen enkel zicht was op enig resultaat. Gelukkig is het niet gebeurd, met als gevolg dat de biologische defosfatering nog steeds geïmplementeerd wordt op de Nederlandse zuiveringsinstallaties.

Ik heb onlangs nog een notitie geschreven over het hergebruik van P, en daar leent die biologische defosfatering zich uitstekend voor. Dat is een van de succesformules die uit Rwzi-2000 zijn gekomen, hoewel je je altijd kunt afvragen of die techniek er ook niet gekomen was zonder zo'n programma.’

Gecommitteerd

Rijs: ‘Fundamenteel onderzoek duurt nu eenmaal lang en dat realiseerde men zich niet altijd. Het is sowieso goed om zo’n onderzoekprogramma te hebben, want je dwingt de mensen wel om eens goed na te denken over een bepaald onderwerp. Op zich was de vraagstelling niet heel anders dan de vraag die er toch al lag, maar men is in zo’n programma wel meer gecommitteerd. Dat zie je ook bij zo’n programma als de Energiefabriek, de vraagstelling is eigenlijk hetzelfde, hoe verminderen we het energieverbruik.

Het mooie is dat er nog steeds onderzoeken worden aangehaald die in het kader van Rwzi 2000 zijn gedaan, dus de kennis beklijft ook.’

Stowa nu professioneler

Van Starckenburg: ‘We hebben nu het programma Rwzi-2030. Dat staat twintig jaar verder op de horizon, er kan dus nog van alles gebeuren. Ik denk dat de stowa sindsdien toch een stuk professioneler is geworden, dat kun je helemaal niet meer vergelijken. Het ontstaan van een Rwzi-2030 bij Rijkswaterstaat, als Rijkswaterstaat al iets zou voorstellen op het gebied van de zuivering op dit moment, is ondenkbaar. Ook omdat de stowa zo professioneel en veel groter is geworden, want laten we wel wezen, waarom kreeg ik die kans om Rwzi-2000 te trekken? Ze waren bij de Stora maar met z’n drieën, Carla als secretaresse, en Frits en Pieter, dat was alles.’

Nog niet uitontwikkeld

Van Starckenburg: ‘Je ziet het – en of dat nou een voor- of een nadeel is, daar kun je over redetwisten – als je kijkt naar de hoeveelheid personeel op de zuivering nu en twintig jaar geleden, dat is echt ongelooflijk. De kwaliteit van het water is beter en het kost minder energie ook.

Het is wonderbaarlijk hoe snel het allemaal gegaan is, met computers en automatisering. Nu maken we ons druk over de afstemming van verschillende elektronische systemen met elkaar.

Je denkt dan altijd dat het wel een beetje uitontwikkeld zal zijn, maar wij bouwen nu in Epe een Nereda-installatie met aërobe zuiveringskorrels die geweldig bezinken en we denken dat het ding goed gaat werken. Dat is volledig nieuw, en dat kan dus nog steeds. Daar waren TU Delft, stowa, dhv en een aantal waterschappen bij betrokken.’

De Nationale Werkgroep Riolering en Waterkwaliteit NWRW

Het is verwonderlijk dat een instituut dat in 1971 is opgericht voor het organiseren van het onderzoek naar de zuivering van afvalwater zich in het volgende decennium stort op een grootschalig onderzoek naar de relatie tussen de riolering en de oppervlaktewaterkwaliteit. De kiem werd gelegd door ir. Jan Jansen, HID van het RIZA en als zodanig verantwoordelijk voor de rijksbijdrage aan de STORA. Jansen was van mening dat het begrip 'behandeling van afvalwater en zuiveringsslib' in de STORA-statuten zó ruim moest worden opgevat dat daaronder ook onderzoek ten dienste van het kwaliteitsbeheer van oppervlaktewater kon worden verstaan. En niet alleen was hij dat van mening, hij stelde die ruimere taakopvatting zelfs als voorwaarde voor de toekenning van de rijkssubsidie. Zijn visie werd bij statutenwijziging van 29 januari 1979 formeel vastgelegd, waarmee de basis werd gelegd voor de verbreding van het taakveld van de STORA.

Na het in werking treden van de WVO werd de zuivering van afvalwater voortvarend ter hand genomen. Maar het leidde niet direct tot resultaat.

De voor- en de achterkant

Maarten Gast: 'Ik was directeur bij het Hoogheemraadschap Uitwaterende Sluizen, en op een gegeven moment waren we een heel eind op streek met de zuivering. Die echt stinkende, zwarte wateren, dat hield op, dat was voorbij, maar om nou te zeggen dat je mooi schoon helder water kreeg, niks daarvan. Dat was de aanleiding voor de vraag wat er verder nog allemaal voor verontreinigingsbronnen waren, zowel aan de voorkant als aan de achterkant. Aan de voorkant: wat komt er allemaal nog uit het rioolstelsel, buiten de zuivering om. En aan de achterkant: wat wordt er nog geloosd aan fosfaat en stikstof, wat is er aan emissie vanuit de landbouw, wat is de bijdrage van het bodemslib. Dat is toen allemaal op gang gekomen en dat heeft de STORA allemaal opgepakt. De grote witte vlek was op dat moment eigenlijk de bijdrage uit de riolering. Er is een onderzoekvoorstel gekomen om dat nu eens goed en gedegen uit te zoeken, en dan vooral in de praktijk, want de theorie bleek in veel gevallen niet te kloppen.'

Vuiluitworp

Gast: 'Het toenmalige ministerie van VROM en de STORA hebben toen in 1982 samen de Nationale Werkgroep Riolering en Waterkwaliteit, de NWRW opgezet, en

men vroeg mij die te willen voorzitten. Ik was toen nog hoofd Riolering en Waterbeheersing van Amsterdam, en ik heb het met groot plezier gedaan, en ook afge- maakt toen ik al directeur was van Gemeentewaterleidingen. De bedoeling was om de kennis over de vuiluitworp van rioolstelsels te verdiepen, en ook de effecten van die vuiluitworp op het ontvangende water vast te stellen.’

Schat aan feitenmateriaal

Gast: ‘Dat heeft geleid tot een heel pakket aan rapporten, waarmee de riolering uit dat veld van duisternis werd weggehaald. Er werd een schat aan feitenmateriaal verzameld, gebaseerd op echte metingen, om vast te kunnen stellen wat nou de werkelijke bijdrage uit het rioolstelsel is en wat nu precies de verschillen zijn tussen gemengde stelsels, gescheiden stelsels en verbeterde gescheiden stelsels. Overstorten werden altijd berekend, maar hoe werkten ze nou? Er waren overstorten die tien keer moesten werken en die nooit werkten, en er waren overstorten die vijf keer per jaar moesten werken en die twintig keer overstortten. De werkelijkheid was zo totaal anders dan de theorie.’

In de stromende regen...

‘Bert Lyklema, hoogleraar in Wageningen, heeft toen zijn nek uitgestoken om de invloed van overstorten op het ontvangende oppervlaktewater nu eens echt met zijn studenten in kaart te brengen. Het was een arbeidsintensief type onderzoek. Er moest in feite een heel team mensen klaar staan om op zaterdagavond in het donker als het hard regende uit te rukken, want je had nog geen automatische bemonste-

ring. Er waren afspraken met mensen die keken of er lampjes gingen branden, of een pieper ging loeien of wat dan ook. En dan kwam er een telefoontje en dan moesten ze in de stromende regen aan de slag. Dat was natuurlijk altijd op Tweede Paasdag, en dat is ook ècht zo hoor, of op een zaterdagavond als iedereen naar de *cupfinal* zat te kijken. Dat was voor die studenten natuurlijk harstikke leuk omdat je daardoor ook dichterbij de praktijk kwam.’

Klaar is klaar

Gast: ‘Die NRW-club was heel breed samengesteld, allerlei instanties zaten er in, ook uiteenlopende disciplines, en we hebben fantastisch samengewerkt. Als ik er nu op terugkijk, dan vind ik het sterkste van het project, niet alleen wat we gedaan hebben, maar ook dat we aan het eind gezegd hebben “en we gaan niet verder”.

De verleiding is altijd heel groot om maar door te gaan en nog dit te doen en dat te doen. Ik heb altijd gezegd: we hebben dit project uitgevoerd, laat nou de sector het zelf oppakken, de onderzoeksinstituten, de ingenieursbureaus, de zuiverende instanties, de gemeenten, laat iedereen er nu zelf eens mee aan de slag gaan en laten we kijken hoe dat gaat. En zo heeft het ook gewerkt. Er is een geweldige hoeveelheid ontwikkeling in de sfeer van het beheer van het rioolstelsel op gang gekomen op basis van het materiaal dat er lag. En daarbij waren de lokale verschillen groot. Het maakt nogal wat uit of je in Zuid-Limburg zit of in Den Helder, Amersfoort of Edam. Zit je in het vlakke gebied of zit je in hellend gebied, totaal anders.’

Verderborduren

Gast: 'De Stichting RIONED was er nog niet, die is pas rond 1985, 1986 opgericht. Dat heeft ook z'n aanloop gehad. Fantastisch dat het van de grond is gekomen, prima, en die kon uitstekend verderborduren op het materiaal dat er allemaal lag. Het Rijk kon zeggen: "We hebben jullie nu op weg geholpen, en nu moeten jullie zelf verder." Het is heel belangrijk, dat je niet eeuwig maar zelf blijft doorgaan met onderzoeken, hoe verleidelijk dat ook is.'

Substantieel budget

Gast: 'De NWRW was toen één van de grote STORaprojecten. We hadden een voor die tijd gigantisch budget van 7,2 miljoen gulden, weliswaar te besteden in een periode van vijf jaar, en de hele STORA-begroting besloeg in die jaren zo'n zes miljoen. Het was een substantiële pot.

Je zag ook, dat het ene bureau zich op heel andere dingen richtte dan het andere. We vroegen altijd meerdere offertes, en er kwamen ook mensen in beeld, die je zelf niet zo op je netvlies had, maar die heel ingenieus bleken in bijvoorbeeld het ontwikkelen van een automatisch monsterapparaat. En het was echt niet altijd DHV of Witteveen+Bos, maar ook de Heidemij heeft een aantal leuke dingen gedaan, en er ging ook veel onderzoek naar de universiteiten.

Bakker, van het Zuiveringsschap Veluwe, was voorzitter van de STORA in die tijd, Frits Noorthoorn was directeur, Pieter Stamperius was zijn rechterhand, en juf-frouw Van Rappard was de secretaresse.'

Analyses in natura

Gerard Martijnse: Toen ik bij VROM begon was Rein Eikelboom bezig met het opzetten van de NWRW en daar werd ik bij betrokken. Dat was mijn eerste kennis-

making met de STORA. We hebben toen een opzet gemaakt voor het onderzoekprogramma, met een raming erbij van de kosten. En toen kwam het heikele punt, wie dat allemaal zou gaan betalen. Daarover zijn we met de STORA gaan praten, Pieter Stamperius en Frits Noorthoorn. Uiteindelijk kwam er een programma, en dat was vrij uitgebreid. Het zou heel kostbaar worden, maar gelukkig zouden de waterbeheerders in natura bijdragen en dat is ook gebeurd. Die hebben dus eigenlijk ‘om niet’ alle analyses gedaan. Er zijn natuurlijk gigantisch veel monsters geanalyseerd, we hebben meetkasten ontworpen die automatisch monsters namen en al die monsters gingen naar waterbeheerders en die deden al die analyses, en die kwamen met al die resultaten. En dan was er een onderzoeker en die maakte daar dan wel weer een rapport van. Wij betaalden de onderzoekers, dat waren vooral de bureaus, zoals Witteveen+Bos, DHV en Heidemij, etc. Het was een beetje spreiden: iedereen kreeg wat, of kreeg waar hij goed in was.’

‘Er was niemand anders’

Martijnse: ‘We hadden toen de Bijdrageregeling Kostbare Rioleringswerken, de BKR. Dat was een subsidiepot voor de gemeenten om stelsels om te leggen, of nieuwe aansluitingen te realiseren en daar ging vrij veel geld in om. Dick Vonk regelde dat bij VROM. Elk jaar zei Dick “Hoeveel heb je nodig voor de NWRW?” en dan ging ik zitten kijken en dan schatte ik een bedrag. Dan werd er een miljoen of acht ton opzijgelegd voor de NWRW, of voor het IBA-onderzoek of voor andere onderzoeken die we deden. Er werd heel veel onderzoek gedaan in die tijd, want er was niemand anders. De gemeenten hadden geen organisatie en niemand trok zich er iets van aan wat er met de riolering aan de hand was. Er was nog geen Stichting RIONED. De eerste jaren heeft VROM dat allemaal gefinancierd en het heeft een geweldige stapel rapporten opgeleverd. We hadden wel eindeloos door kunnen gaan, maar Maarten Gast zei, “Stop, we gaan het afronden.” En dat deden we.’

Pure macht!

Met een dergelijk omvangrijk project zullen de gemeenten, verantwoordelijk voor de riolering, en de waterbeheerders wel wat dichterbij elkaar gekomen zijn.

‘Nee hoor,’ zegt Martijnse, ‘dat was meer een kwestie van pure macht. De waterbeheerder gaf al of niet vergunningen af voor een overstort, en daar kon de gemeente zich nauwelijks tegen verzetten. Er zaten bij de waterbeheerders wel mensen met veel ervaring. Bij het RIZA zaten Rob Karper en Ab Dirkzwager en als het om lozingen op Rijkswateren ging dan moesten zij bepalen wat er mocht en niet mocht. De regionale waterbeheerders namen hun gedragslijn min of meer over, “want dat deden ze bij het RIZA immers ook zo.” We wisten in het begin niet zo heel veel. Ja, er was wel wat theoretische kennis, je had Veldkamp met z’n overstortingsgrafiek, maar nu kwamen er meetcijfers bij en ze zaten allemaal aan tafel: de provincies, Rijkswaterstaat, de gemeenten, de waterbeheerders, alles zat bij de NWRW en niemand is weggelopen, ze zijn allemaal blijven zitten.’

‘We komen niet in de stad’

Martijnse: ‘Eigenlijk was het wel een succesverhaal. Voor die tijd kwamen de waterbeheerders nooit in de stad, en dat zeiden ze ook zelf, “We komen niet in de stad, als de gemeente ons daar niet om vraagt. Het oppervlaktewater in de stad, ja dat valt ook wel onder de WVO, maar daar kijken we gemakshalve gewoon niet naar,

want we hebben ook nog onze handen vol aan de wat grotere wateren.” Maar dat hele overstortverhaal met dooie vissen en weet ik wat voor ellende speelde zich natuurlijk vooral in de steden af, en daar zijn de waterbeheerders na de NWRW wel naar gaan kijken.’

Het beste model

Martijnse: ‘Er ontstond een grappig mechanisme tijdens het project. De meetresultaten kwamen bij de bureaus terecht, en het eerste wat die bureaus dan deden was dat ze hun model gingen kalibreren. Dan zeiden ze trots: “Wij hebben nu het beste model van Nederland!” Maar al die modellen waren natuurlijk wel onderling verschillend. Het leek er sterk op, dat wat er uit je overstort kwam afhankelijk was van welk bureau je het liet berekenen.’

Uniform emissiemodel

‘Ab Dirkzwager bij het RIZA accepteerde dat niet, en is toen begonnen met het maken van een uniform Nederlands emissiemodel. Dat is een heel waardevol instrument gebleken omdat we daarmee de invoer gingen normaliseren. Er kwamen methoden voor het bepalen van afstromend verhard oppervlak, voor hoeveel water er al of niet tot afstroming komt, de bevochtigingsverliezen. Als je dat allemaal slim deed, dan kwam er bijna niets in het rioolstelsel. Hoe bepaal je berging en bovendrempelberging, wat mag je wel en wat mag je niet meenemen? Al dat soort zaken werden min of meer vastgelegd. De rekenmodellen van de bureaus waren allemaal ongeveer hetzelfde, dus met een genormaliseerde invoer dan kwam er ook wel ongeveer hetzelfde uit.’

Computers niet zo krachtig

Martijnse: ‘De computers waren destijds nog niet zo krachtig. Je kon een heel ingewikkeld invoermodel hebben, maar dan kon je de schematisering van je rioolstelsel niet te ver doorvoeren, dat was dan een simpel bakkenmodel, want anders kon het rekenmodel de hele zaak niet aan. Of je kon een heel eenvoudige belasting van regen opzetten dan kon je het rioleringsmodel wat beter maken. Het was een kwestie van keuzes maken.

Rob Veldkamp heeft van alle NWRW-data die we hadden één groot bestand gemaakt en dat is een heel waardevolle database geworden. Hij heeft de uitbijters eruit ge-

goed, hij heeft gekeken hoe dat nou kwam, dus die heeft er werkelijk heel serieus werk van gemaakt met alle meetcijfers van het hele project. Volgens mij is er niemand meer die dat nog gebruikt, ja zijn studenten in Delft misschien.’

Gescheiden stelsels

Martijnse: ‘Wat ik ook een eyeopener vond, was dat in feite uit het gemengde stelsel net zoveel kwam op jaarbasis als uit het gescheiden stelsel. Bij gemengde stelsels komt het er in acht keer uit en bij gescheiden stelsels in veertig, vijftig keer, maar als je het bij elkaar optelt, dan kwam je op ongeveer hetzelfde niveau. Dat vond ik erg grappig. Het is wel zo dat die acht keer van het gemengde stelsel veel meer effect had op de waterkwaliteit dan die veertig keer van het gescheiden stelsel, ja dat is logisch. Maar het al te positieve beeld dat er heerste over het gescheiden stelsel werd daarmee wel wat genuanceerd. Het emitterde evenveel, alleen had je er minder erg in.

En toen kwam het verbeterd gescheiden stelsel, en nu zijn we aan het afkoppelen en dan komt het er helemaal niet meer in.’

Fabeltjes uit de wereld

Martijnse: ‘Het NWRW-programma heeft heel veel praktijkinformatie opgeleverd en heel wat fabeltjes uit de wereld geholpen. Nu zie je, dat gemeenten zelf samen met de waterbeheerder gaan meten, omdat ze willen weten wat er eigenlijk uit het riool komt, en ook de Stichting RIONED speelt daarbij een belangrijke rol. Dat is intussen natuurlijk ook een factor van betekenis in het veld geworden, goed dat vrijwel alle gemeenten daarbij zijn aangesloten.

Tussen waterbeheerders en gemeenten is intussen een hoop veranderd. Er kan nu worden geopereerd en gekozen op basis van kennis, en dat is heel waardevol. Je ziet nu dat waterbeheerders en gemeenten samen optrekken, dat ze echt elkaar vinden en dat ze tot normale overleggen en afspraken komen.’

Basisinspanning

Martijnse: ‘De basisinspanning, het minimumpakket aan maatregelen om de vuiluitstoot uit de riolering te beperken, dat vond ik eigenlijk maar niks. Dat is ook nooit rijksbeleid geweest, maar het was een afspraak tussen gemeenten en waterbeheerders. We zeiden bij VROM, “Nou ja, als jullie dat willen afspreken, prima, dat moeten jullie dan maar weten,” maar ik vond het eigenlijk geen goede zaak, en je ziet ook wat voor discussies en strijd dat heeft opgeleverd.’

Samenwerking tussen de departementen

Martijnse: ‘Er was nog een zwak puntje, vond ik zelf, en dat was de samenwerking tussen de departementen van v&w en VROM. Die was natuurlijk niet goed. Als mensen van VROM iets zeiden over oppervlaktewater dan werd dat door v&w niet serieus genomen, en als men bij v&w iets zei over riolering, dan zeiden wij “je moet je mond houden, dat is ons beleidsterrein.” Dat was natuurlijk heel fout.

Ik heb daar nooit aan meegedaan en Ab Dirkwager van het RIZA ook niet. Die zei altijd “Gerard, we zijn allebei rijksambtenaren en we hebben dezelfde doelen, en jij doet jouw deel en ik doe het mijne, maar laten we alsjeblieft gewoon samenwerken.”

Nu is die hele kluit samengevoegd, maar de integratie zal nog wel een paar jaar kosten. Ik denk dat dat pas zal gebeuren als ze ook fysiek bij elkaar zitten.’

De kwaliteit van het oppervlaktewater

De WVO heeft de aanzet gegeven tot een enorme verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater en wordt – nog steeds – gezien als een van de meest doeltreffende milieuwetten. Niettemin had de WVO ook zijn beperkingen. De wet richtte zich op het terugdringen van ongezuiverde lozingen van huishoudelijk en industrieel afvalwater, maar liet andere bronnen van verontreiniging ongemoeid. Als gevolg daarvan was het succes van de wet niet direct af te lezen aan de kwaliteit van het oppervlaktewater, waar het toch allemaal om te doen was. Aan het eind van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig kwam er steeds meer aandacht voor de verdere terugdringing van de belasting van het oppervlaktewater. En ook daarin blies de STORA vanaf het begin zijn partijtje mee. Een voorbeeld was de vuiluitworp uit overstorten van de riolering, waaraan in het vorige hoofdstuk aandacht is geschonken. Een ander element was de bestrijding van de eutrofiëring, de overmatige belasting van het oppervlaktewater met nutriënten, met name stikstof en fosfaat.

Op goed geluk

Pieter Stamperius: ‘Er waren in de begintijd van de STORA natuurlijk al tientallen jaren rwzi’s, maar die werkten toen wel een beetje op goed geluk. Er werd een beetje geroerd en gedaan, meestal was er een scheiding van dik sap en dun sap, maar niemand wist eigenlijk precies hoe het allemaal werkte. In de beginjaren is heel veel gedaan aan de optimalisatie van de zuivering, ook om grip te krijgen op de kwaliteit van het slib dat ontstond. Pas later is de oppervlaktewaterkwaliteit in beeld gekomen en toen bleek inderdaad dat fosfaat en stikstof en zwevende stof ongecontroleerd en ongehinderd door de zuivering gingen.’

Motie in de Noordhollandse Staten

Maarten Gast: ‘Toen ik begon bij Uitwaterende Sluizen – Plas was daar nog directeur – was er in de Staten van Noord-Holland een motie aan de orde dat US fosfaat moest gaan verwijderen. De aanstichter van die nota was Herman Raasveld, die zat er denk ik voor de PSP of de PPR, maar hij was medewerker van Riolering en Waterbeheersing van Amsterdam. Hij was goed in de communicatie en hij was dé deskundige, dus de Staten waren akkoord gegaan of althans, die vonden ook dat het moest. Toen heb ik daar, het was in ’76 of ’77, ik weet het nog goed, een verhaal gehouden dat het onzin was, dat het wel kon, maar dat het weinig uitmaakte en geen zoden aan de dijk zette. Het fosfaatgehalte was zo hoog, en de bijdrage van een

nieuwe rwzi zou heel weinig zijn. Tien jaar later kwam de druk om fosfaat te gaan verwijderen van buiten en ging iedereen het gewoon doen.’

Han Golterman

Jaap van der Graaf: ‘Meneer Golterman riep al in 1970 “Je moet iets aan dat fosfaat gaan doen,” maar de waterwereld was er op dat moment nog helemaal niet aan toe. Eigenlijk wel verdrietig dat het zolang geduurd heeft voordat hij gelijk gekegen heeft.’

RAP en NAP

Eilard Jacobs: ‘Halverwege de jaren tachtig kwam via het Rijn- en het Noordzee-actieprogramma (RAP en NAP) de druk om stikstof en fosfaat te reduceren. Het ging om een internationale afspraak voor emissiereductie, hoe je het doet, doe je het, maar je moet er 50 of 75% uithalen. Dat gold voor de riolering en daar is de basis-inspanning uit voortgekomen. Maar die oppervlaktewatercomponent die is heel geleidelijk gegroeid. Ik denk dat Sjoerd Klapwijk bij de STORA wellicht de aanzet heeft gegeven tot het opbouwen van de praktische en inhoudelijke kennis over het oppervlaktewaterkwaliteitsbeheer binnen het instituut.

Het heeft wel behoorlijk moeite gekost, ook bij de bureaus. In de afvalwaterzuivering, daar was voor de consultants natuurlijk echt wat te verdienen. Maar dat oppervlaktewaterbeheer, uiteindelijk verdienen ze daar hun geld niet mee ...'

Bordje boven de deur

Ook bij de waterbeheerders was de motivatie om iets te doen aan de kwaliteit van het oppervlaktewater in die begintijd niet altijd optimaal.

Gerard Martijnse: 'Ik ben eens op een snuffelstage geweest bij wat toen nog Hollandse Eilanden en Waarden heette. Ik had toch wel een redelijk hoge dunk van de waterbeheerders en ik dacht dat er een bordje boven de deur zou hangen van "Hoe krijgen we ons oppervlaktewater schoon." Maar op het bordje dat daar hing stond "Hoe houden we de heffing laag." Dan kwamen ze met een CUVVO-rapport onder de arm en dan zeiden ze: "Volgens de CUVVO is dit de norm." Dat schoot me wel eens in het verkeerde keelgat. Ik heb eens tegen een hoofd technische dienst van een waterschap gezegd: "Jullie zijn helemaal geen waterkwaliteitsbeheerders, jullie zijn zuiveraars." En hij zei "Gerard, het is nog veel erger, we zijn niet eens zuiveraars, want we vullen onze eigen normen op; dat moeten we van ons bestuur om energie te sparen en minder slib te produceren." Dat heb ik nooit goed begrepen. Toen ze fosfaat moesten verwijderen, liepen ze daartegen te hoop. Ik denk dan, je hebt last van eutrofiëring, het is jouw oppervlaktewater, jij moet toch de eerste zijn die dat eruit wil halen, zo goed als het kan!'

‘Anders gaat Den Haag het doen’

Bij de verbreding van de STORA tot STOWA speelde de fosfaatverwijdering ook een rol.

Edu van Tuyll van Serooskerken: ‘Een aantal kwaliteitswaterschappen voelde er helemaal niets voor dat wij – in het kader van het Rijn- en Noordzeeactieprogramma – een taak hadden in die fosfaatverwijdering. Maar tenslotte hebben we die 75% reductie toch bij de hoogheemraadschappen en de all-in waterschappen verkocht kunnen krijgen, want ik zei “Als we dit nu niet in eigen hand gaan nemen dan gaat Den Haag het doen en dat is wel het laatste wat we willen.”

Rond diezelfde tijd kwam het idee van integraal waterbeheer op, alles moest bij elkaar. Ik had als rechterhand Sjoerd Klapwijk, die later bij de STORA heeft gewerkt, en dat was een begenadigd onderzoeker. Hij had het ‘*King’s Ear*’ bij ons in Rijnland, dus als hij met een goed onderzoekprogramma kwam, dan besteedden we daar een hoop geld aan.’

Muggelarven met scheve kaakjes

Martijnse: ‘Na stikstof en fosfaat kwamen er nog strengere eisen, onder meer op

basis van de ecologie. In de periode vóór de WVO ging de discussie bijvoorbeeld over dode zeehonden in de Waddenzee als de smeerpijp van aardappelzetmeelfabriek Avebe er zou komen. Maar in de jaren tachtig ging het ineens over ‘subletale effecten op waterorganismen’. Over muggelarven met scheve kaakjes of over manke *Daphnia*’s. Daar kwam Harry Tolkamp ook altijd mee, en dan zei ik, “Harry, is dat nou zo erg?” En dan zei hij: “Ja, Gerard, dat is erg.” Harry Tolkamp heeft me veel meer bewust gemaakt van het belang van die normering.’

Actief Biologisch Beheer

In de jaren tachtig is door diverse partijen veel onderzoek gedaan naar de kwaliteit van het oppervlaktewater. Zo bestudeerden het RIZA en het Limnologisch Instituut de fosfaatbelasting en fosfaatnalevering uit het sediment. In de bodem van de meeste wateren bleek een grote hoeveelheid fosfaat te zijn vastgelegd. Wanneer nu de fosfaatbelasting van het water vermindert, dan komt het fosfaat uit de bodem vrij. De consequentie daarvan was, dat de beperking van fosfaatlozingen niet direct verbetering van de waterkwaliteit te zien gaf. Eén van de succesverhalen ging over het wegvangen van bodemwoelende vis, zoals Brasem, en het uitzetten van roofvis, zoals Snoek, het Actief Biologisch Beheer.

Verbraseming

Het was in die tijd, dat in het rijtje “Ver-thema’s” van vROM, verzuring, verdroging, vermesting, ook het woord “verbraseming” opdook. Mensen als Harry Hosper, Marie-Louise Meijer en Ellen van Donk hebben daar erg veel werk aan gedaan. Meer in het algemeen hebben ook Theo Claassen in Friesland, Lowie van Liere bij het Limnologisch Instituut (Onderzoek Loosdrechtse Plassen) en Sjoerd Klapwijk bij het Hoogheemraadschap van Rijnland gezorgd voor een beter begrip van de problemen. Klapwijk promoveerde in 1988 op onderzoek naar de eutrofiëring van oppervlaktewater van meren en plassen in West-Nederland.

Typologie

Bij de STORA is veel gedaan aan de typologie van de waterkwaliteit, in eerste instantie van niet door afvalwater beïnvloede binnenwateren, om zodoende een referentiekader te maken. Daar waren Theo Claassen en Sjoerd Klapwijk nauw bij betrokken, en de laatste heeft dat als STORA-medewerker voorgezet. Na zijn overlijden heeft Bas van der Wal, afkomstig van het Hoogheemraadschap van Delfland, de fakkel overgenomen.

Europese eisen

Marleen van Rijswijk: 'We hadden hier aan de universiteit een project over de omzetting van kwaliteitseisen, waarbij de Europese verplichtingen omgezet moesten worden in de Nederlandse wetgeving. Die chemische eisen, dat is – zonder onaardig te zijn – het probleem niet. Het probleem zat natuurlijk heel erg in de ecologie. We hebben in dat project heel goed samengewerkt met Bas van der Wal van de stowa en met mensen van het RIVM. We stelden toen de vraag of er niet teveel aandacht voor de ecologie was en te weinig voor de kwaliteit van de drinkwaterbron. Daardoor hebben we weten te voorkomen dat de normen voor de ecologische kwaliteit van het water één-op-één in de wetgeving terechtkwamen. Je moet uitkijken wat je in huis haalt, want voor je het weet wordt erop getoetst. Als er dan ergens een visje of een waterspin te weinig is, dan heb je echt een probleem. Wij konden als juristen aan Bas wel uitleggen waarom dat dan zo'n ramp zou zijn, terwijl hij ons op zijn beurt kon uitleggen hoe je die criteria dan opstelt. Dat was echt een heel prettige samenwerking, omdat je wederzijds het belang gaat zien.'

Politieke klimaat

Maar milieu en ecologie en duurzaamheid lijken aan belang te hebben ingeboet, althans bij de huidige politiek.

Marleen van Rijswijk: 'Je ziet dat nu heel erg bij de bezuinigingen en de impact daarvan op de verbetering van de ecologische toestand van het water, en dat komt echt als een boemerang terug. Daar is liefdevol van alles afgesproken over gecombineerde inzet van natuur- en watermaatregelen, iedereen gaat meebetalen en iedereen gaat samenwerken, te mooi om waar te zijn, en dat is het dus ook niet. Want zowel bij het Rijk als bij de provincies is er ineens geen geld meer voor al die maatregelen. Dan blijkt overigens ook dat helemaal niet goed is vastgelegd wat er met die afspraken moet gebeuren als het ineens niet goed gaat. Wat moet de waterbeheerder in deze situatie nog doen; is het logisch dat in de waterbeheerplannen allerlei natuurmaatregelen blijven staan, waarvan men erop gerekend had dat de provincies die zouden betalen? Dat gaat dus helemaal fout lopen.'

Hoe veilig is het achter onze dijken?

In 1993 en 1995 deden zich een aantal hoogwaters voor in het rivierengebied; zware regenval in het stroomgebied van Rijn en Maas resulteerde in extreem hoge rivierafvoeren en daardoor gevaarlijke situaties. Deze gebeurtenissen leidden tot het instellen van de Commissie Boertien, die het allemaal onderzocht en daarover rapporteerde. Daarop werd het Deltaplan Grote Rivieren opgesteld, waarmee de veiligheid in het rivierengebied vergroot zou worden. Zowel bij de zeewering als bij de rivierdijken zijn de waterbeheerders betrokken, en waar het bij de zeewering toch in hoofdzaak om Rijksbeleid gaat, is er zeker voor de kleinere wateren een belangrijke rol weggelegd voor de regionale waterbeheerders.

In 1996 werden de waterkeringen toegevoegd aan het takenpakket van de STOWA, waarbij de aandacht vooral lag op het beheer en het onderhoud van de regionale keringen.

Statistiek

Bij het eerste geval van zeer hoge waterstanden van de grote rivieren in de jaren negentig van de vorige eeuw werd door tal van deskundigen opgemerkt, dat het ging om een buitengewoon zeldzame gebeurtenis, die zich – statistisch gesproken – slechts eens in de paar honderd jaar zou voordoen. Er zou geen enkel verband zijn met het broeikaseffect en met klimaatverandering. Toen echter twee jaar later andermaal een dergelijk hoogwater optrad, trok menigeen de conclusie dat de statistiek niet deugde en dat er toch sprake was van verandering van het klimaat. Ook wetenschappers en beleidsmakers gingen zich na die hoogwaters in de jaren negentig wel zorgen maken. Het was allemaal net goedgegaan, maar er ontstond wel enige twijfel over de stevigheid van onze rivierdijken. Rijkswaterstaat deed een proef met een stukje Lekdijk dat niet meer als waterkering in gebruik was, om vast te stellen hoe sterk de dijk eigenlijk was onder bijzondere, vooral zeer natte omstandigheden.

Droogte

De gedachte dat dijken vooral kwetsbaar zullen zijn bij extreem nat weer werd gelogenstraft toen in 2003 een secundaire veendijk in Wilnis afschoof en de ringvaart leegliep in een woonwijk. Het ging om een oude dijk, die door aanhoudende droogte te licht was geworden om nog voldoende weerstand te kunnen bieden aan de druk van het water. Het voorval liet zien, dat er behalve voor de primaire waterkeringen

ook aandacht moest komen voor de kwaliteit en het onderhoud van de 14.000 km aan secundaire waterkeringen. In opdracht van de Unie van Waterschappen en het Interprovinciaal overleg IPO is de stowa nauw betrokken bij het onderzoek naar deze dijken en de manier waarop de veiligheid ervan kan worden verbeterd.

Snel inspelen

Monique de Vries: ‘Omdat de stowa beschikt over een zekere reserve, konden we na Wilnis heel snel inspelen met dat programma van die veendijken.’

Jacques Leenen: ‘We hebben toen in één klap € 350.000,- vrijgemaakt, die regelrecht naar GeoDelft ging. Zij hadden een kant-en-klaar programma en konden er direct mee aan de slag. Dat geld werd niet vrijgemaakt uit lopende programmering maar uit voorgenomen programmering. Het bestuur heeft gezegd, we zien wel hoe we het op gaan lossen.’

Commissie Veerman

De onzekerheid over de toekomst van Nederland als waterland leidde in september 2007 tot de instelling van een nieuwe Deltacommissie, in de wandeling ook wel de Commissie Veerman genoemd. De regering vroeg een advies over de bescherming van Nederland tegen de gevolgen van klimaatverandering. Daarbij ging het om de vraag hoe Nederland zo ingericht kan worden dat het ook op de zeer lange termijn klimaatbestendig is, veilig tegen overstromingen, en een aantrekkelijke plaats is en blijft om te leven, wonen, werken, recreëren en investeren.

Verschillende dimensies

Andries Heidema: ‘We zijn als Deltacommissie een jaar bezig geweest met het eindrapport, en daar hebben tal van kennisinstituten bouwstenen voor aangedragen. Een van de uitvloeisels van de rapportage is de club die nu bezig is rond veiligheidsnormen voor dijken. Dan gaat het over het in kaart brengen van wat er eigenlijk fout gaat als er een dijk doorgaat, is dat overal even erg, en welke mogelijkheden zijn er dan om die dijken sterker te maken. Dat is in hoofdzaak een technisch verhaal. Maar vervolgens is dan de vraag wat de fysieke ruimtelijke impact daarvan is, wat betekent het landschappelijk, hoe zou het, gezien de geschiedenis, liggen met draagvlak in het gebied, hoe verhouden zich bepaalde civieltechnische oplossingen met cultuurhistorische en ecologische kwaliteiten van een gebied. Kortom er zijn heel veel verschillende dimensies.’

Nuancering

Bij de presentatie van het eindrapport van de Commissie Veerman hebben de aanbeveling om de dijken een factor tien veiliger te maken en het peil van het IJsselmeer met anderhalve meter te verhogen veel aandacht gekregen in de pers.

Heidema: ‘Je kunt alles vreselijk genuanceerd neerzetten, maar de filosofie achter die anderhalve meter is zo gek nog niet, en ik ben heel benieuwd waar veel nadere studie en veel overleg uiteindelijk toe zal leiden. Als je gaat rekenen hoe groot de waterschijf is die je nodig hebt om ook aan de zoetwatervraag in extreem droge zomers te kunnen voldoen, dan kom je wel in de buurt van die anderhalve meter.

Het was geen publiciteitsstunt, maar we zijn niet ten onder gegaan aan nuancering zeg ik er meteen bij.'

De voorwas

Heidema: 'Met het eindrapport zijn we er natuurlijk niet. De Deltawet, met ook het Deltafonds en de Deltacommissaris liggen voor behandeling bij de Tweede Kamer en dan moeten we ook de formeeljuridische en financiële kaders definitief gaan vastleggen. Maar op dit moment wordt er door de Deltacommissaris met een werkorganisatie al hard gewerkt. Er zijn vijf gebiedgerichte commissies, het rivierengebied, de zuidwestelijke delta, het waddengebied, de kust en het IJsselmeer, waar op dit moment met name bestuurders bezig zijn met hun ambtenaren. Ik zit zelf in de stuurgroep voor Delta Rijn, die gaat vaststellen hoe de wereld er na Ruimte voor de Rivier uit gaat zien.'

Veiligheid boven alles?

Heidema: 'De vraag bij die dijken, die een factor tien veiliger zouden moeten, is natuurlijk waar dan en hoe dan, en mag het ook wat minder zijn. Daar wordt op dit moment hard aan gewerkt. Met name in het Rivierengebied kan dat nogal wat te weegbrengen, en dan is de vraag of we nou veiligheid boven alles willen hebben, ook als dat een gigantische impact heeft op cultuurhistorie en natuur, of moeten we wat genuanceerder met die veiligheidsnormen omgaan. Daar moet een doelexercitie plaatsvinden: vanuit de bijna theoretische normen moeten we kijken wat dat nou werkelijk betekent in de praktijk. En dat moet weer worden teruggekoppeld naar een deltabeslissing over twee jaar, waarin wordt vastgesteld aan welke veiligheidsnormen de dijken langs de rivieren in Nederland nu werkelijk moeten voldoen.'

Maatschappelijk draagvlak

De dijkverhogingen en -versterkingen naar aanleiding van de hoogwaters in de jaren negentig leidden destijds tot veel maatschappelijke onrust, vooral omdat eeuwenoude cultuurlandschappen en monumenten (Café Oortjeshekken in de Ooijpolder bijvoorbeeld) dreigden teloor te gaan. Moet met die gevoelens niet meer rekening worden gehouden?

Heidema: 'Bij Ruimte voor de Rivier is dat ook gedaan. Ook dat is een traject geweest waarbij een aantal dreigende overstromingen de katalysator waren. In eerste instantie was er in het gebied zowel bestuurlijk draagvlak als onder de inwoners, en iedereen zei "Dit willen we nooit weer." Maar als dan de schop in de grond gaat, dan zijn er toch weer bedenkingen en ontstaat er weerstand, ook omdat men, als het een paar jaar rustig is geweest, het gevoel van urgentie begint kwijt te raken. De insteek van het Deltaprogramma is, het is niet acuut maar wel urgent, kortom er gaat echt iets veranderen en daar moeten we nu over nadenken. Er wordt nu via een heel zorgvuldig interactief traject gewerkt aan het creëren van begrip en draagvlak.'

We houden het droog

Heidema: 'De charme van het Deltarapport is dat daaruit in ieder geval luid en duidelijk blijkt dat we nog prima in staat zijn om de kust te verdedigen zelfs al stijgt het waterpeil van de Noordzee nog drie meter. Daar hebben we dan wel een pittige opgave aan, zeker daar waar de rivieren de zee in moeten stromen, maar grosso modo kunnen we Nederland droog houden. De vraag blijft hoever je wilt gaan met je veiligheidsnormen. Er is toch een heel grote maatschappelijke druk om toch maximale veiligheid te eisen; men accepteert niet dat het ook een keer fout kan gaan.

We moeten echt dat veiligheidsniveau naar een hoger niveau optrekken, en of dat nou een factor tien is of zeven, of vijftien, dat zullen we wel zien. Dat kost een hele zak vol geld. Dan is de vraag of we met z'n allen bereid zijn om daar forse maatschappelijke offers voor te brengen.'

Linkse hobbies

Maar in het huidige politieke bestel is toch vooral sprake van bezuinigingen. Heeft dat nog gevolgen voor de uitwerking van het Deltaprogramma?

Heidema: 'Als het gaat om een wat meer integrale kijk, niet alleen waterveiligheid maar ook bijvoorbeeld ruimtelijke kwaliteit, dan hangt daar wel een prijskaartje

aan. Er heeft al eens een pvv-kamerlid geroepen: “Dat zijn van die groene linkse hobbies, kan dat niet een onsje minder?” Daarin zit een stukje cynisme, meer dan in het verleden. Maar er is ook werkelijk minder geld beschikbaar, en dan blijft de vraag of je focus alleen ligt op de waterveiligheid of dat je ook nog mee kunt koppelen aan natuurontwikkeling of ruimtelijke kwaliteit.’

Kluwen van regels en voorschriften

Heidema: ‘Er zit ook nog een andere kant aan het verhaal, en dat kon nog wel eens een zegen zijn voor de voortgang. Je loopt tegen wet- en regelgeving aan, deels uit Europa en deels door Nederland zo opgeleukt dat er een bijna onontwarbare kluwen ontstaat van regeltjes, voorschriften en onderzoeken. Ieder plan, dat bij wijze van spreken door ieder weldenkend mens wordt omarmd, loopt dood in dat soort dingen. Ik zie wel dat er in dit kabinet een enorme drive zit om nu eens echt het mes te zetten in het omgevingsrecht, waar dit een onderdeel van is, en het niet te laten bij woorden alleen. Een aantal zaken zijn vanuit Brussel keihard geregeld, oké, dat moeten we dan zo doen. Maar waarom moeten wij altijd het beste jongetje van de klas zijn, en waarom moeten we bovenop wat ze in Brussel hebben bedacht een heleboel extra regels stapelen, en nog eens verbinden met andere dingen die we hebben verzonnen, zodat er zo’n gordiaanse knoop ontstaat waar je niet meer doorheen kan? Daar zie ik tal van projecten echt op vastlopen.’

Niet flexibel

Heidema: ‘We hebben hier in Deventer in het kader van Ruimte voor de Rivier een project waarbij we vanuit de Stichting IJssellandschap een ‘Natuurderij’ in de uiterwaarden willen beginnen, waarin we natuur- en milieu-educatie en landbouw met elkaar verbinden. Dat loopt dan stuk tegen allerlei richtlijnen vanuit Brussel die nationaal nog weer opgeleukt zijn. Het is een fantastisch project waarvan iedereen

zegt: “Doen! Liefst morgen!” Maar dan moeten gedeputeerden en allerlei anderen zich toch weer in allerlei bochten wringen om er met enige creativiteit een mouw aan te passen. Er wordt geen enkele flexibiliteit getoond. We hebben er in Nederland met name als het gaat over natuur- en milieuregelgeving inmiddels een warboel van gemaakt, waardoor we er niet meer uitkomen en waardoor een heleboel vastloopt, wat volgens mij slecht is voor Nederland.’

Deltaproof

Waar het nationaal Deltaprogramma zich richt op het hoofdsysteem, richt het STOWA-programma Deltaproof zich op kennisontwikkeling om tot regionale oplossingen te komen.

Jacques Leenen: ‘Binnen Deltaproof werken we met proeftuinen waarin samen met de waterbeheerders zowel technisch-inhoudelijke als governancekennis wordt ontwikkeld die aansluit bij de mogelijkheden van de regio. Voor het element van de waterveiligheid ligt het accent daarbij op de nieuwe normering, innovatieve dijken, en het begrip meerlaagse veiligheid.’

‘Meerlaagse veiligheid’

Ludolph Wentholt: ‘Die meerlaagse veiligheid, dat is een nieuw soort trucje. Je stopt niet alleen de preventie in je model maar ook zaken als ruimtelijke ordening, calamiteiten of evacueren. Alle kennis is in principe wel al aanwezig, maar die wordt eigenlijk nooit zo met elkaar in verband gebracht. Het is een ideaal middel om het overwegingsproces op gang te krijgen.’

Huidige programmering

In de huidige programmering van de STOWA nemen waterwerken en waterveiligheid een prominente plaats in.

Jacques Leenen: ‘We hebben onder meer de Dijkanalyse Module, waarbij de beheerders beter zicht krijgen op de actuele sterkte van hun waterkeringen; we hebben een ontwikkelingsprogramma voor de regionale keringen. Naar aanleiding van Wilnis doen we verder onderzoek naar de veendijken. We kijken ook naar asfaltbekledingen van dijken en naar de professionalisering van de dijkinspecties. Van bescheiden aandacht in de jaren negentig is het gegroeid tot een volwaardig aandachtsgebied.’

De juridische kant van het waterbeheer

De waterbeheerder moet zich – zoals iedereen – aan de wet houden. Maar aan welke wet? Steeds meer wordt het recht bepaald door Europa. Europese richtlijnen op allerlei terreinen worden in onze nationale wetgeving geïmplementeerd, en dat heeft verstrekkende gevolgen. In 2003 verscheen ‘EG-recht en de praktijk van het waterbeheer’ van Marleen van Rijswick, Annelies Freriks en Rob Widdershoven als STOWA-uitgave (STOWA-boekenreeks nr. 18), waarin een helder overzicht van die gevolgen wordt gegeven. Voorzitter van de begeleidingscommissie was Herman Havekes van de Unie van Waterschappen. In 2009 verscheen een geactualiseerde tweede druk. En daarmee is de STOWA weer een stukje breder geworden.

Marleen van Rijswick: ‘Na de eerste druk van het boek, waar volgens mij de praktijk heel blij mee was, hebben we geïnventariseerd wat men eigenlijk wilde op het punt van het actualiseren. Dat was grappig. De bèta’s – ik zeg het nu wat generaliserend – wilden het digitaal, maar eigenlijk willen de juristen toch wel het liefst een boek. Ze hebben het liefst iets in handen, en ik denk dat ze er ook graag dingen bijschrijven. Uiteindelijk is niet gekozen voor een digitale update, maar een echte papieren uitgave van het boek, en ik moet zeggen, dat doet de STOWA dan ook heel mooi; zulke mooie boeken hebben wij juristen zelden.’

Herman Havekes: ‘Ja, daar besteedt de STOWA veel aandacht aan, dat doen ze fantastisch. Dat is des te opmerkelijker omdat het onderwerp voor de STOWA niet op hun gangbare terrein ligt.’

Andere taal

Van Rijswick: ‘Je spreekt als jurist echt een andere taal. Mijn ambitie, en dat probeer ik ook mijn studenten bij te brengen, is dat je elkaar probeert te begrijpen, eigenlijk van het begin af aan. Juristen hebben natuurlijk toch een beetje de naam dat als iedereen de mooiste dingen heeft bedacht en alles klaar is, dat er dan nog even een jurist naar kijkt die dan zegt, “Ja, dat kan dus niet hè!”

Het is beter dat juristen en beleids mensen vanaf het begin meer gelijk optrekken en dingen samen doen. Het is een goed streven om elkaar en elkaars taal te leren begrijpen. Volgens mij heb je daar beide voordeel van, want dan moet je ook jouw punt begrijpelijk proberen uit te leggen, wat vaak helemaal niet gemakkelijk is. Een beetje vakjargon kraaien tussen soortgenoten, dat is geen kunst.’

Breder

Van Rijswick: 'De stowa wordt steeds breder, en dat is een heel algemene ontwikkeling. Volgens mij zie je bij iedere discipline dat besef ontstaan van niet alleen je ding doen, maar om je heen kijken of het effect heeft, wie er nog meer betrokken is, en of je kunt samenwerken. Het is bijna onvermijdelijk. Waterschappen kunnen het zich ook niet permitteren om alleen te focussen op peilbeheer en goede dijken. Iedereen moet daarin mee. Je ziet het ook bij het Water Governance Centre: je kunt je eigenlijk in deze tijd niet meer beperken tot je eigen technische dingetje.'

Wat ik lastig vind, is dat je wel je eigen expertise op peil moet houden. Het is de moeite waard, het is belangrijk, maar het vraagt veel extra werk want je moet niet alleen maar proberen de rest te begrijpen, je zult ook je eigen vakgebied goed moeten onderhouden en daar de dingen blijven volgen. Voor de wetenschap is daarbij nog belangrijk dat je binnen je eigen vakgebied moet kunnen blijven publiceren.'

Tijdrovend proces

Van Rijswick: Het is een proces en het kost tijd. Kijk, je hoeft geen specialist te worden op andermans expertise. Als je regelmatig mensen uit een andere discipline gesproken hebt, wordt het gewoon gemakkelijker. Dan denk je, o ja, dat is waar ook, zo denken zij, dat is wat hen bezighoudt.'

Samenwerken, toen en nu

Havekes: 'Ik heb een mooi voorbeeld. We hebben net het Bestuursakkoord Water getekend en er is afgesproken dat we 380 miljoen euro per jaar gaan besparen door

meer samen te werken in de keten. Dat is trouwens nogal een bedrag als je ziet dat in die taken zo'n 2,3 of 2,4 miljard euro per jaar omgaat. Maar over samenwerking gesproken: toen ik nog niet zo lang bij de Unie zat, maakten we een rapportje over de samenhang tussen het oppervlaktewaterbeheer en het rioleringsbeheer. Toen lagen de verhoudingen anders: het waterschap stelde gewoon eisen aan wat er uit het rioolstelsel mocht komen, overstorten, dimensionering, en als gemeenten daar niet aan voldeden, dan bevochten ze elkaar bij de rechter. Dat rapportje is van '89. Je hebt nu bij de VNG en bij individuele gemeenten wethouders en burgemeesters, die zeggen: "We zoeken de samenwerking; we zitten allebei krap, laten we maar eens met elkaar gaan praten. Jullie gaan volgend jaar daar een zuivering bouwen en wij zijn bezig met de riolen, eens even kijken of we dat op elkaar kunnen afstemmen." Het staat nu zelfs in de wet als plicht; dat is allemaal zó veranderd. Het is nu ondenkbaar dat men in beroep zou gaan tegen elkaars beslissingen.'

Geen synergie

Havekes: 'Tegen het eerste waterbeheersplan van het Zuiveringsschap Veluwe gingen alle gemeenten op de Veluwe in beroep! Het heeft in '89 geleid tot een KB, waarin deels de gemeenten en deels het zuiveringschap gelijk kreeg, maar dat was toen de houding. Het gekke was, het was ook op een moment dat de waterschapsbesturen, en dat gold zeker voor de zuiveringschappen, grotendeels bevolkt werden door burgemeesters en wethouders. Dat waren dus dezelfde mensen, maar er was geen enkele inhoudelijke synergie. Nu ben je twintig jaar verder, het is een compleet andere wereld, we zitten dagelijks met de VNG om de tafel en de verhoudingen zijn uitstekend.'

Rioleringsplannen

Havekes: 'Nog zo'n voorbeeld op dat vlak. De waterschappen kennen een lange traditie van het opstellen van beheerplannen, waarin ze zo eens in de vier of zes jaar opschrijven wat hun taak is, hoe ze dat doen, welke maatregelen ze nemen en welk geld daarmee gemoeid is. Wij hebben er altijd op aangedrongen dat gemeenten ook rioleringsplannen zouden opstellen. Nou, groot gedoe, schande, verplichting, Peter Dordregter van de VNG was daar fel tegen. Toen heeft de Kamer, ik meen in '91 of '92, een motie aangenomen waardoor die rioleringsplannen, niet te zwaar, toch in de wet kwamen. En op het ogenblik is de VNG de felste verdediger van de verplichting om rioleringsplannen op te stellen, want ze zien nu zelf ook dat ze er baat bij hebben. Dat is wel een nieuwe ontwikkeling en die is in het waterbeheer eigenlijk heel snel gegaan.'

Iets regelen voor als het fout gaat

Van Rijswijk: Kijk, een jurist regelt natuurlijk niet alleen maar dingen om het de overheid makkelijk te maken. Er zit inherent een neiging aan om niet dingen te regelen voor als het goed gaat maar juist voor als het fout gaat. Je ziet nu vaak dat de afspraken gemaakt worden zonder na te denken over wat te doen als het mis gaat. Ik weet niet of dat naïviteit is of opzet, maar er wordt niet eens nagedacht over wat men doet als een van hen zich niet aan de afspraken houdt. Heel soms schrijven ze op dat het in ieder geval niet voor de rechter mag komen, dus eigenlijk, wat we ook afspreken, we gaan elkaar er niet aan houden. Dat heeft voor mij als jurist iets onbevredigends. Het is juist goed om daar over na te denken. In die zin is het niet zo heel veel anders als trouwen als je heel verliefd bent. Dat is wel het moment om af te spreken wat je gaat doen als het over is. Als je midden in een *midlife crisis* zit, dan moet je die afspraken eigenlijk allang gemaakt hebben.'

Natuur- en watermaatregelen

'Kijk bijvoorbeeld naar de afspraken over gecombineerde inzet van natuur- en watermaatregelen, iedereen gaat meebetalen en iedereen gaat samenwerken. Zowel bij het Rijk als bij de provincies is er ineens geen geld meer voor al die maatregelen, maar het is evident dat niemand goede afspraken heeft gemaakt. Wat moet de waterbeheerder doen met de natuurmaatregelen in zijn beheerplan waarvan is afgesproken dat de provincies die zouden betalen? Dat gaat helemaal fout lopen. Natuurlijk moet je elkaar vertrouwen, maar regel wel iets voor het geval het mis gaat...'

Burger buiten beeld

Van Rijswijk: ‘Het maakt ook een groot verschil, vanuit wiens perspectief je dat soort vraagstukken bekijkt. Ik zit in het bestuursrecht, het omgevingsrecht, het waterrecht, en daarin werk ik meestal samen met overheden. Die willen weten hoe je dingen het beste kunt doen en hoe je het handigst kunt opereren en hoe je de zaken het snelst en het gemakkelijkst voor elkaar krijgt. De hoek die vaak vergeten wordt, dat is het publiek. Daar doe je het eigenlijk allemaal voor, het is een publiek belang dat je aan het behartigen bent. Voor wie zijn die kwaliteitseisen, voor wie is die ecologische toestand, dat schone drinkwater, die veiligheid? Dat is allemaal niet voor de gemeenten en de waterschappen en de provincies. Wat mij zorgen baart, is dat het perspectief van de burger helemaal buiten beeld verdwijnt.’

Hindermacht

‘Ik heb eens op een juristendag bij Rijkswaterstaat een verhaal gehoord over de burger als hindermacht. Eigenlijk vind ik dat je dan als overheid behoorlijk de weg bent kwijtgeraakt, want uiteindelijk is de burger de enige voor wie je daar zit! Ik snap wel dat je je projecten van de grond wilt krijgen, maar nu wordt de positie van de burger steeds lastiger gemaakt. De rechtsbescherming wordt teruggebracht, men wil het griffierecht verhogen, er komt een relativiteitsvereiste in het bestuursrecht... Tegelijkertijd denk ik: daar was je niet voor. Je was er voor die burger en de reden dat je waterrecht hebt of omgevingsrecht is omdat je die burger een bepaald beschermingsniveau wilt garanderen, of dat nu veiligheid is of schoon water, dat is niet voor je zelf!’

Kierbesluit

Van Rijswijk: ‘Er is ook een enorme frictie tussen korte- en langetermijndenken. Overheidspartijen hebben vaak de neiging om zaken onderling te regelen of de be-

langen van een grote partij, zoals Bouwend Nederland of de landbouw voorop te stellen. Maar ze moeten niet doorslaan. Het intrekken door het kabinet van het Kierbesluit voor het Haringvliet, dat bedoeld was om trekvis de rivier op te kunnen laten zwemmen om te paaien, daar kun je je toch alleen maar intens voor schamen! Ik snap wel dat de landbouw daar geen verzilting wil, maar de hele kern van zo'n stroomgebiedbenadering is dat je afspraken maakt met andere landen, en daar heb je je aan te houden. We zitten al vijftien jaar een beetje als een Calimero te zeuren dat we het afvalputje van Europa zijn en dat er voor ons uitzonderingen gemaakt moeten worden, en wat zijn we zielig, al die viezigheid van iedereen. Dan moeten we één ding doen voor bovenstreams, en dan gaan we daar zó mee om! Waarom zou wie dan ook bovenstreams zich nog iets van ons aantrekken? Echt verbijsterend vind ik dat...'

Minder aandacht voor kwaliteit

Havekes: 'Je ziet het nu ook weer met het Bestuursakkoord Water. Daarover zijn een heleboel vragen gesteld door de Kamer, in twee delen, de ene helft over kwaliteit en keten en de andere over keringen en kwantiteit. In zijn antwoord schrijft staatssecretaris Joop Atsma doodleuk dat hij kiest voor de waterveiligheid en de kwaliteit moet dan maar even wat minder. Dat staat er gewoon! En voor die waterveiligheid, daar hebben ze ook geen geld voor, vandaar dat de waterschappen moeten bijbetalen.'

Sterke kant behouden

Van Rijswijk: 'Voor de toekomst denk ik, dat de stowa vooral heel goed moeten opletten dat ze niet hun sterke kant verliezen in de bereidheid om te veranderen. In de flow van transitie en veranderingen, alles moet beter en eenvoudiger, moet je ontzettend opletten dat je blijft behouden wat je hebt opgebouwd. Je moet goed weten waar je kracht zit. Het is wel goed om te veranderen, die wat bredere blik, en

dat je over je grenzen heen probeert te kijken, qua disciplines, qua beleidsterreinen. Maar je moet in al je enthousiasme niet vergeten waarom de dingen zo goed gaan als ze gaan en dat is nog helemaal niet zo gemakkelijk.’

Waarom gaat het hier goed?

‘Waarom hebben wij hier niet constant problemen met de watervoorziening, met overstromingen, met wateroverlast, met mensen die ziek worden van het water dat ze drinken of waar ze in zwemmen? Zit dat in het organisatorische, zit dat in de regelgeving, in de techniek of een combinatie ervan? Zit het gewoon in het feit dat ons land ligt waar het ligt? De focus zou moeten liggen op de vraag wat nou de factoren zijn die ervoor zorgen dat het echt goed werkt. Eigenlijk moet je helder voor ogen hebben wat nu de sterke elementen zijn van ons systeem. Het feit dat er werkelijk geen Nederlander nadenkt over hoe wij hier wonen, dat is echt een enorm luxe positie. Het is ook een gevaar, maar het feit op zich is iets om trots op te zijn.’

Bestuurders

De STOWA richt zich vanouds primair op de beleidsmensen en de technologen. Moeten ze niet meer doen aan de communicatie met bestuurders?

Havekes: ‘Van dit eerste boek EG-recht hebben we destijds een dunne uitgave gemaakt van een kantje of twintig voor bestuurders. Dat was in 2003, we hadden net de kaderrichtlijn, de bestuurders begonnen ook te denken “Brussel, EG-recht, allemaal lastig”. Die samenvatting vond zeer gretig aftrek.

De bijdrage van de waterschappen aan de STOWA is hoger dan die aan de Unie, men betaalt toch een aantal tonnen per jaar aan de STOWA, dus het apparaat heeft goede contacten met de STOWA, ook met de programmacommissies, maar de bestuurders, dat is toch wat minder.’

Van Rijswijk: ‘Bij mijn oratie waren ook wat juristen van waterschappen en die zeiden, “Wat goed dat hier ook zoveel bestuurders zijn.” Ik heb dat erg gewaardeerd, maar het zei vooral iets over hoe belangrijk mensen die aan het werk zijn het vinden dat ook de bestuurders op de hoogte zijn, omdat daar nu eenmaal de legitimatie van hun werk zit, en waarom het geld kost wat ze aan het doen zijn.’

Eerste stap op juridisch terrein

Havekes: ‘Dit was eigenlijk het eerste onderzoek waarmee de STOWA zich op het juridische vlak bewoog. Het ging weliswaar niet om technische kennis, maar wel

om kennis waar in de praktijk behoefte aan was. Toen heeft de stowa de RU ingeschakeld met de vraag of zij dat niet eens mooi op een rijtje konden zetten. Het is een heel waardevol onderzoek geworden. We hadden er bij de Unie ook wel eens aan gedacht, maar we hadden er geen geld voor. Nu hebben we al de tweede druk!

Energie en terugwinning grondstoffen

Havekes: ‘We zijn op dit moment ook aan het kijken naar alle ontwikkelingen rond energie-opwekking op de zuivering en het terugwinnen van grondstoffen, want daar zit ook een juridische kant aan. Ik geloof dat de waterschappen samen per jaar zo’n 100 miljoen euro kwijt zijn aan hun energievoorziening; daar zit ongeveer 70 of 80% van in de zuivering, dus daar liggen nog wel mogelijkheden.’

Informatie is openbaar

Van Rijswick: ‘Die databank van vakliteratuur, de Hydrotheek, die vind ik ook heel belangrijk. Deze boeken zijn ook digitaal beschikbaar. Vanuit de wetenschap is dat mooi, maar ik vind het ook een goede benadering dat wanneer iets betaald is uit publieke middelen, dat het openbaar is en niet voor veel geld gekocht moet worden. Ik denk dat je daar ook veel sympathie mee krijgt: we hebben het uitgezocht en iedereen mag het weten. Dat is een krachtige houding, ook degenen die er niet aan meebetalen die hebben er wat aan. Deze tijd is sowieso van ‘ikke-ikke-ikke-en-de-rest-kan-stikken’ of dat nu gaat over Nederland of over je eigen sectortje of...doe niks voor iemand anders, en alles wat vreemd is is eng, dus daar gaan we helemaal niet in investeren.’

Geen waterministerie meer

Havekes: ‘Waar ik wel benauwd voor ben, is de afkalving van het begrip “Water” bij het Rijk. We hebben al geen ministerie meer voor water, we hebben geen directoraat-generaal meer voor water, geen DG dus, we krijgen straks Chris Kuipers, een vroegere medewerker van Universiteit Utrecht, als DG Ruimte en Water, en daaronder komt dan een bureauhoofd Water. Ik vind dat voor de positie van het waterbeheer in Nederland, maar ook over de grenzen heen, buitengewoon onverstandig. We gaan daar heel slordig en stom mee om. Je kunt niet op het ene moment zeggen “Water is een topsector,” zoals minister Verhagen doet, en vervolgens als een buitenlandse minister vraagt “Zoek jij eens op wie er in Nederland over water gaat,” dan kunnen ze het niet vinden. Dat vind ik wel spijtig.’

Van Rijswick: ‘Ik vind het al erg dat we geen ministerie meer hebben waar het

begrip “Waterstaat” in voorkomt. (Havekes: ‘Melanie Schultz van Haegen heeft het nog wel geprobeerd in het constituerend beraad, maar het is haar niet gelukt.’) Van Rijswick: ‘Als ze er nou nog “Publieke Werken” van hadden gemaakt, maar “Infrastructuur en Milieu” dat is zo mager.’

Goede toekomst

Havekes: ‘Volgens mij heeft de stowa nog een goede toekomst voor zich. Er blijft genoeg te doen, alle veranderingen, afspraken, het nieuwe waterbeheer op grond van dat Bestuursakkoord en wat dat allemaal niet met zich meebrengt, er ligt werk genoeg.’

Lobby en public affairs

Maar als de stowa de afgelopen veertig jaar steeds breder is geworden, zullen ze dan niet de neiging hebben het werk van de Unie op het gebied van lobby en public affairs over te nemen?

Havekes: ‘Daar ben ik volstrekt niet bang voor. Weet je wat dan het risico is, je wetenschappelijk onderzoek krijgt dan ook een andere lading. Jacques Leenen zit toch gewoon op zijn onderzoek en daar voelt hij zich lekker bij.’

Van Rijswick: Ze zijn nu sterk omdat ze zich richten op dat onderzoek. Sommige dingen moet je apart houden. Je moet wel zorgen dat je de resultaten van het onderzoek zo presenteert dat degene die in de politieke hoek zit en de lobby ze kunnen gebruiken.’

Vertaalslag

‘Die vertaalslag maken dat zou ik nog wel als een heel belangrijk element willen zien, maar dan moet je wel oppassen dat je niet krijgt wat je hebt met het klimaatonderzoek in het IPCC-panel. Daar heb je de onderzoekers die de studies verrichten, maar uiteindelijk stellen de politici de samenvattingen vast op politieke en haalbaarheidsgronden, daar zie je een beetje het risico. Ik denk: leg uit wat er staat, en laat een ander de verantwoordelijkheid nemen voor wat hij eruit pikt.

Ik denk dat de stowa en het Nederlandse waterbeheer het op zich het goed doen. Hier in Nederland mopper ik vaak, maar in het buitenland zeg ik altijd, we hebben nog een hoop te leren en we doen ook nog een hoop fout, maar persoonlijk denk ik dat het Nederlandse waterbeheer echt wel behoort tot de betere.’

Governance, de kunde om kennis te implementeren

Zuivering, waterkwaliteit, riolering, ecologie, dijken, waterrecht, waar houdt het op? De stowa heeft zich ontwikkeld tot een breed geïoriënteerd instituut. Zoals Unievoorzitter Peter Glas zei, ‘Ze moeten hun antennes richten op alles wat er gebeurt op het speelveld, ook in de hoeken. Daar zitten natuurlijk beperkingen aan. De vakgroep oud-Aziatische talen, daar hoeven ze niet zo op te letten. Maar er zijn in het hele alfa-, bèta- en gammaspectrum tal van zaken die raken aan ons werkveld.’ De integratie daarvan vormt de essentie van ‘Governance’.

Extra bindende factor

Jacques Leenen: ‘Vroeger waren we heel technocratisch, bètagericht, op techniek. We hebben toen de slag gemaakt naar juridische studies, maar nu komt de gammaslag, ik noem het altijd de kunde om de kennis te implementeren. De wereld is natuurlijk vreselijk ingewikkeld, iedereen bemoeit zich met alles en daar moet je wel in kunnen opereren.’

Hans Oosters: ‘Het kan een extra bindende factor zijn om bestuurders warm te houden voor de stowa, dat je ook de governance-kant meeneemt. Hoe doe je de dingen en wat brengt het met zich mee voor jou als controlerend bestuurder om de dingen ook geïmplementeerd te krijgen. Maar het is ook wel een beetje lastig, want voor je het weet krijg je de reactie van waar bemoei jij je mee. Je moet de balans zoeken en het mag nooit los komen te staan van de inhoud.’

‘Leertafel’

Leenen: ‘We hebben tegenwoordig ook een Water Governance Centre, dat is een initiatief van de Unie en daar is vanuit het programma Leven met Water een ‘leertafel’ neergezet. Daar zitten zes hoogleraren aan tafel die allemaal governance in hun portefeuille, nee in hun stoel hebben. Dat is Marleen van Rijswick vanuit de juridische kant, Stefan Kuks vanuit het Twentse met governance, afijn, van allerlei kanten kun je daar dingen neerleggen. Wat Hugo Gastkemper van de Stichting RIONED en ik graag willen is dat we vijf voorbeeldprojecten hebben, samenwerkingsprojecten tussen gemeenten en waterschappen, en die leggen we daar op die leertafel. Iedereen gaat dan vanuit zijn eigen focus kijken wat er in die projecten gebeurt, wat gaat er goed, en wat gaat er elders, onder schijnbaar dezelfde omstandigheden niet goed, en wat kun je daaruit leren. Vervolgens gaan we kijken of we dat algemeen kunnen

maken en als handreiking kunnen aanbieden aan de gemeenten en de waterschappen. Dat is een heel andere manier van onderzoek doen.'

Dwarsverbanden

Corné Nijburg: 'Op een leerstoel zit maar één hoogleraar, aan een leertafel kunnen ze met z'n zessen plaatsnemen. We hebben zes faculteiten daaraan verbonden met ieder een eigen discipline en met als gezamenlijke drive niet de individuele verdieping van de onderwerpen maar juist de dwarsverbanden. Die leertafel heeft ook een eigen programmatische aanpak en doelstellingen; ze komen een aantal keren per jaar bij elkaar om te toetsen of ze nog steeds de goede dingen doen. Daaruit destilleer je projecten die je dan weer kunt doen met elkaar. Ze willen optreden als een soort reflectieteam in projecten en dan willen ze ook hun kennis wel ter beschikking stellen, hun eigen wetenschappelijke kennis toetsen en zo af en toe eens wat wetenschappelijke documenten schrijven over wat ze hebben opgehaald uit die dwarsverbanden. Er wordt ook een wetenschappelijk tijdschrift aan gekoppeld, dus dan bedien je en de wetenschap en de praktijk.'

Hoe organiseer je het?

Nijburg: 'In het programma Leven met Water is al bij de start gezegd: anders omgaan met water is niet zozeer nog meer techniek, maar het is vooral anders omgaan met elkaar. Dus het zit niet in de technische mogelijkheden, daar weten we eigenlijk wel genoeg van. De blokkades en de grote doorbraken zitten erin hoe je dat nou met elkaar organiseert. Bij Leven met Water is ervoor gekozen om te gaan werken met een aantal thema's: communicatie, participatie (zowel van burgers als allerlei professionals), anders waarden van water (niet alleen een vijand maar ook een vriend) dus ook beleving van water. Het was een tijd waarin het bewustzijn opkwam dat er toch meer te doen viel met dat water dan alleen maar het weren, je moet het veel meer gaan accommoderen en leer er maar mee leven, je moet er anders mee leren omgaan. Dat zit er allemaal in verwerkt en in die sfeer is Leven met Water opgezet.'

Ruimte voor ontwikkeling

Nijburg: 'We vormen consortia van wetenschap en praktijk, waarin je de doelen gezamenlijk formuleert. Het risico van dit soort kennisprogramma's is wel dat zo'n consortium alsnog weer zijn eigen ding gaat doen. De formule brengt ook vaak met zich mee dat degene die de vragen stelt en de financiering aandraagt, ook precies wil weten wat je gedurende het programma gaat doen. Maar vanuit onze ervaring met kennis- en innovatieprojecten weten we dat dat niet kan, je moet altijd ruimte

laten voor ontwikkeling. Meestal blijkt tijdens het project, dat de eindgebruikers zeggen, “Nu ik deze tussenresultaten zie, realiseer ik me dat mijn vraag eigenlijk niet zus luidt maar meer zo.” Dan moet je de ruimte hebben in je project en in je programma om bij te kunnen sturen. En dat is denk ik heel cruciaal geweest bij Leven met Water.’

Grootste doorbraken

Nijburg: ‘Bij het werken met consortia, dwing je af dat er verschillende typen mensen aan tafel zitten, verschillende disciplines maar ook verschillende lagen. Daar hebben we in eerste instantie heel veel gemopperd over gehad: “Waarom moet dat dan, het is lastig, ik versta hem niet, hij spreekt een andere taal, en dan moet ik met hem werken.” De projecten die dat serieus hebben opgepakt en die er echt werk van hebben gemaakt, dat zijn wel de projecten geweest die de grootste doorbraken hebben bereikt. Nadat de koppels van wetenschappers en praktijkmensen hadden ontdekt wat ze aan elkaar hadden, was het een groot succes.’

Succes niet in maar tussen de projecten

Nijburg: ‘Het succes zit vooral tussen en niet in de projecten. Dat heeft te maken met het feit dat de projecten nogal op kleine stukjes zijn gericht en je komt tot systeemwaarnemingen en systeemsprongen als je ook tussen de projecten onderling kijkt. Daar was Leven met Water naar op zoek: hoe kun je nou zó de impact vergroten dat je niet allemaal kleine brokstukjes verbetert maar het hele systeem. Daar zat de grote winst.’

In de hoofden

Nijburg: ‘Dertig procent van de kennis van Leven met Water kun je opschrijven in een boekje, zeventig procent zit in de hoofden van de mensen. Als je wilt dat die kennis van Leven met Water ook toegankelijk wordt gemaakt voor het brede netwerk, dan moet je zorgen dat je de mensen uit het netwerk verbindt met de mensen uit de praktijk, en daar moet je andere dingen voor doen dan zeggen kijk maar op de website, want daar staan de boekjes.’

Masterclass

‘We hebben daarvoor het fenomeen ‘Masterclass’. Iemand in de praktijk heeft een heel urgent probleem, dan kijk ik welke expertise heb ik in het netwerk zitten en dan zorg ik ervoor dat er een expert of een wetenschapper een dag lang mee komt werken aan dat probleem. Er ontstaat dan gedurende die dag direct meerwaarde, want je bent met jouw urgente probleem aan het werk, maar je maakt ook tegelijk contact met wat tussen de oren zit bij die wetenschapper of die expert.’

De stowa heeft heel intensief meegewerkt in veel van dit soort projecten. Ik zag daarin de afgelopen zes jaar ook een ontwikkeling van de stowa, die transformeerde mee in die andere werkvormen, en is in de loop van de tijd ook steeds meer leeromgevingen gaan creëren. De leergemeenschap van het project ‘Watertekens’ waarin de stowa vanaf het begin zat, is overgenomen door de stowa, want men vond het een krachtig instrument.’

Water Governance Centre

Nijburg: ‘Nog even naar het Water Governance Centre. Governance combineert de bestuurlijke aspecten, de politieke aspecten, sociaal-economisch, juridisch, het hele palet. Die vakdisciplines staan nu vaak veel te veel los van elkaar en de kracht ervan zit nu juist in samenhang. Wij zorgen voor de assemblage van die kennis. Elk waternvraagstuk heeft governance-aspecten in zich die zó complex zijn dat we er geen één-op-één-antwoorden meer voor hebben. Daar willen wij bij gaan helpen.’

Buitenland

‘Verder krijgen wij – en de waterschappen – steeds meer vragen uit het buitenland: “Jullie hebben dat waterbeheer in Nederland zo goed georganiseerd, jullie hebben altijd geld voor de waterveiligheid, jullie kunnen het altijd maar beheren en onderhouden, hoe hebben jullie dat nou voor elkaar gekregen?” Dan krijg je een government-to-government gesprek.

Het Water Governance Centre moet die kennisbasis daaronder gaan leggen zodat na het government-to-governmentgesprek ook de kennisinstellingen komen. Daarna kan ook het bedrijfsleven aanhaken en zo krijg je een hele keten in het buitenland.’

Combineren van bèta en gamma

Stefan Kuks: 'Ik ben in 2004 gepromoveerd op een proefschrift met de titel 'Water Governance and Institutional Change'. Dat was eigenlijk de weerslag van jarenlang internationaal vergelijkend onderzoek naar hoe het waterbeheer in verschillende landen is georganiseerd, met als doel een beter begrip te krijgen van de institutionele kant van het waterbeheer. In 2009 ben ik vervolgens bijzonder hoogleraar geworden aan de Universiteit Twente, bij de faculteit Management en Bestuur. Het is een universiteit die probeert bètawetenschappen en gammawetenschappen met elkaar te verbinden en die dus ook de menselijke component van techniek duidelijk probeert te benoemen. Dat is ook interessant aan governance in het waterbeheer. Het waterbeheer is bekend als een vakgebied voor echte technologen.'

Techniek is software, instituties zijn de hardware

Maar technologen hebben de neiging om hogelijk verbaasd te zijn als er – bijvoorbeeld door de politiek – andere keuzes worden gemaakt dan zij hebben aangedragen, "terwijl ze het nog wel zo goed hadden voorgerekend".

Kuks: 'Dat is nou precies waar het om gaat bij governance in het waterbeheer. Het is vanouds een heel technocratisch gebied, maar techniek draait alleen maar als er een goede organisatie omheen staat, en een organisatie die beter functioneert, dat levert ook een betere prestatie van de techniek op. In die zin zeg ik wel eens: de instituties

vormen eigenlijk de hardware die je nodig hebt om de techniek als software te laten functioneren. Daar gaat het om bij watergovernance.’

Politieke keuzes

Kuks: ‘We hadden hier vorig jaar wateroverlast in ons gebied en de snelweg A1 was een halve dag afgesloten omdat die onder water stond. Iedereen sprak er schande van dat dat zomaar gebeurd kon zijn. Ik heb voor de radio moeten uitleggen dat het ging om een extreme situatie, en dat we er voor gekozen hebben om ons daar niet tegen te wapenen. Dat is een bewuste politieke keuze geweest en dat heeft ook met geld te maken. Dus daar komt ook de politieke en bestuurlijke kant van het waterbeheer om de hoek kijken. Een andere politieke keuze is de ontwatering voor de landbouw, waardoor we ’s zomers een watertekort hebben.’

Kentering

Kuks: ‘Als wij niet alleen een demonstratieland willen zijn, maar ook met onze kennis naar het buitenland willen, dan is de vraag of we daar wel goed op zijn ingericht. We exporteren wel civieltechnische kennis, dammen bouwen, havens, maar daar is grote concurrentie met andere landen die dat ook menen te kunnen en ons soms ook echt de loef afsteken. Denk bijvoorbeeld aan de Tsunami in Indonesië een aan-

tal jaren terug, waarbij iedereen heel veel geld aan een soort multidonorfonds heeft gegeven, Nederland heeft dat ook gedaan. Iedereen kon concurreren om daar geld uit te halen voor opbouwprojecten, en dat is voor Nederland toch betrekkelijk teleurstellend verlopen.

Wij zeggen dat we iets breders te bieden hebben, niet alleen de technologie maar ook de kennis die nodig is om die goed toe te passen. Dat zien we als *Unique Selling Point*, maar de landen die oplossingen afnemen, willen alleen de oplossingen, want “de rest hebben we zelf wel”. Overigens zie je daar wel een kentering, onder andere in Indonesië.

Voorbeeld voor het buitenland

Kuks: ‘In Nederland zijn we in de jaren negentig al gaan anticiperen op de klimaatverandering. We denken dat het wel meer zal gaan regenen, dat water kunnen we niet allemaal afvoeren, we moeten dus meer ruimte voor waterberging creëren; we moeten van water keren naar water accommoderen, je lost het niet alleen op met nog hogere dijken maar je moet ook ruimte langs de rivieren creëren. Op basis van die gedachtengang gingen de Maaswerken er ineens anders uitzien. Ook dat is een voorbeeld voor het buitenland.’

‘De kunst van het aan de slag gaan met governance is dat je voor je eigen land weet te benoemen wat er nou essentieel is aan dit soort transitities, en dat je het ook zodanig weet te benoemen dat je andere landen een soortgelijke ontwikkeling kunt helpen doormaken. Zonder dat je de Nederlandse oplossing overigens kopieert,

want dat werkt niet. Met techniek kan dat nog wel, en dat doen we ook, maar bij institutionele dingen kan dat niet. Dan moet je toch eerst een begrip hebben van hoe het land zelf functioneert.'

MeKong-delta

Kuks: 'Ik zit nu in een Commissie Veerman die het land Vietnam helpt bij het maken van een plan voor de MeKong-delta op de manier waarop de Deltacommissie dat hier gedaan heeft. Je ziet dat een land als Vietnam heel snel naar technologische oplossingen wil en zegt: "Kijk naar Nederland, we willen zo'n Haringvlietdam net als jullie hebben, bouw die ook maar bij ons". Dat willen ze voor hun rijstexport, maar hoe belangrijk is die rijstexport eigenlijk voor het land? Het is wel het tweede rijstexporterende land maar die rijstproductie zit sterk in de kustgebieden. Als je ervoor zou kiezen die wat meer naar het binnenland te verplaatsen, dan heb je een heel ander soort waterbeheer nodig.'

Geen grip

'Water Resources Management is daar een nieuw ministerie dat nu zo'n tien jaar bestaat, maar het is eigenlijk een uiterst zwak ministerie dat geen grip heeft op het ministerie van Landbouw dat de irrigatie aanstuurt. Het landbouwministerie stuurt heel sterk op rijstproductie, maar heeft zich te weinig de vraag gesteld welke andere gewassen interessant zouden kunnen zijn voor de economie, ook als je klimaatverandering krijgt. Ze zeggen vervolgens tegen het ministerie voor Water Resources Management, dit is onze behoefte, zorg maar dat het geregeld wordt. Dat gaat niet in overleg. Dan heb je dertien provincies in die MeKong-delta liggen, en die stemmen ook eigenlijk niet met elkaar af. Het heeft allemaal met elkaar te maken.'

Nieuwe aanpak in watermondiaal beleid

Kuks: 'Dit is een nieuwe aanpak in het watermondiaal beleid van het ministerie om te kijken of je via zo'n deltaplanaanpak, dus een governanceproduct, ook het Nederlandse bedrijfsleven zo'n land in kunt loodsen. In Vietnam zijn heel veel donoren aan het werk en onze buurlanden Denemarken, België stoppen veel meer geld in Vietnam dan wij doen. Daarachter komen dan de bureaus als Haskoning en Arcadis, die het allemaal kunnen uitvoeren, dus je moet eigenlijk het land interesseren voor een meer integrale benadering en een adaptieve aanpak zoals wij het in Nederland doen. Als een land daarin geïnteresseerd is, dan is er ook een kans voor de consultants en de ingenieursbureaus. En als die hun plannen kunnen ontwikkelen dan kunnen ook de betonbouwers aan de slag.'

De relatie van de STOWA met andere sectoren en actoren

In de waterwereld worden diverse sectoren onderscheiden. De waterschappen als regionale kwantiteits- en kwaliteitsbeheerders, de gemeenten als beheerder van de riolering, de provincies als grondwaterbeheerders, het Rijk voor de rijkswateren en de kust, de drinkwaterbedrijven als producenten en leveranciers van drinkwater. Het ligt voor de hand dat die verschillende sectoren al dan niet warme contacten met elkaar onderhouden. Vooral de laatste jaren is er steeds meer sprake van innige samenwerking. Zal het in de toekomst bij samenwerking blijven, of zal er sprake zijn van verdergaande integratie? En hoe zit dat dan met de kennisinstellingen?

A. *Samenwerken in de keten*

Riolering naar de Amsterdamse stadsdelen

Maarten Gast: ‘Bij de vorming van de stadsdelen van Amsterdam was men van plan ook de riolering onder te brengen bij die stadsdelen. Dat was een heikel punt, en vanuit de techniek zei ik, “Kom nou, de opbouw van dat rioolstelsel is op geen enkele manier gerelateerd aan die stadsdelen”. Dat het uiteindelijk niet gebeurd is, en centraal is gebleven dat is – zo hoorde ik later van Walter Etty – het gevolg van een politieke deal. De riolering viel destijds onder wethouder Enneüs Heerma, en die moest op bepaalde punten zijn zin krijgen. Het was dus niet de kracht van onze argumenten, wat ik zelf lang gedacht heb.’

Bang voor grote overhead

Gast: ‘Ik heb zelf nooit de stap naar een waterketenbedrijf gezet. Voor mij was de hoofdreden om het niet te doen en het niet te willen dat ik te weinig congruentie zag, te weinig echte voordelen. En ik was als de dood voor grote overhead, een grote staf.’

Rathenau

Peter van Rooy: ‘In de jaren negentig vroeg de Tweede Kamer zich af of het waterbeheer in Nederland wel goed toegerust was voor de toekomst. De vraag die men stelde was: “Kan het waterbeheer efficiënter en slimmer, kan het anders worden bekostigd, en kan dat met minder organisaties.” Het Rathenau-instituut heeft me gevraagd daar een projectvoorstel voor te maken; het was een van de eerste op-

drachten voor mijn nieuwe bureau Accanto. We hebben vervolgens met heel veel mensen binnen en buiten de sector gesproken. Eén van de dingen die we hebben bekeken was, wat er zou gebeuren als je de waterschappen even helemaal wegdenkt. Dat leidde niet tot een verbetering, maar daar kwam wel de gedachte uit, dat je de waterschappen anders zou kunnen organiseren, namelijk als een uitvoeringsorganisatie voor de provincies. Dat zou een behoorlijk voordeel opleveren, omdat je dan afbent van de vertaling van plannen naar uitvoering, dat zou dan in een hand zijn.'

Pek en veren

Van Rooy: 'Dat werd me door de waterschappen niet in dank afgenomen en ik ben toen keihard geclashed met Rein van der Kluit, de toenmalige directeur van het Uniebureau. Ik werd bij wijze van spreken met pek en veren de sector uitgejaagd. Sommige mensen zeiden: "Eerst gaat hij op onze kosten promoveren, en de inkt is nog niet droog of hij gaat opereren als een soort spion." Dat is natuurlijk nooit mijn bedoeling geweest. Ik heb altijd gezegd dat de bekostiging van het waterbeheer goed geregeld moet zijn, dat vond ik toen en dat vind ik nog.'

De watersector is nog steeds een gesloten netwerk. Ik zou zeggen sta nou toch eens open voor andere sectoren, dan hoef je niet zoveel onderling te delibereren, dan laat je een ander gewoon helpen.'

Conservatief

Van Rooy: 'Je zwakte is ook je kracht. De kracht van de waterschappen is, dat ze nogal conservatief zijn, behoudend in de positieve zin. Het betekent dat ze niet met

iedere gril of hype meegaan, en dat is wel handig. Ik denk dat de betekenis van het Rathenau-verhaal, ‘Het blauwe goud verzilveren’ vooral ligt in het feit, dat het de watersector scherp heeft gemaakt. Nu moeten ze scherp blijven en aandacht schenken aan efficiëntie en effectiviteit. En zorgen dat het water gewoon een publieke taak blijft.’

Keuzes maken

Hugo Gastkemper: ‘We hebben bij het stedelijk waterbeheer vier transportmiddelen, drie bronnen, en drie bestemmingen. Het is een buitengewoon complex terrein en er moeten dus keuzes gemaakt worden. Hoe droog of hoe nat moet het zijn, wat moet het peil zijn, hoe is de inbedding in de omgeving, maar ook hoeveel geld het mag kosten, wat hebben we ervoor over. Dat hebben we in Nederland over meerdere instituten verdeeld en dat betekent dat je ook over die grenzen heen moet werken. Er is nog een tijd geweest dat als je het woord “water” liet vallen, de waterschappen al direct zeiden, “dat woord mag je eigenlijk niet in de mond nemen want dat is van ons.” Maar, anders dan vroeger: je beroepen op institutionele verschillen wordt nu niet meer gepikt. De samenleving wil gewoon dat als er een probleem is, dat het wordt opgelost, tegen een redelijke prijs of zo goedkoop mogelijk.’

Eigen positie voor de waterschappen

Gastkemper: ‘Wij houden de waterschappen in stand omdat we in mijn ogen terecht vinden dat we een aparte organisatie (en geldstroom) moeten hebben voor de

we argwanend naar elkaar en nu zijn we toch veel dichterbij elkaar gekomen, dat zie je in de hele waterwereld. Dat is ook de essentie die het Bestuursakkoord Water uitademt natuurlijk.’

Stormbrief van de Unie

Adema: ‘Wat de vng ernstig in het verkeerde keelgat schoot was de Stormbrief van de Unie van Waterschappen van november 2009, waarin de Unie onder meer aangaf dat de waterschappen de riolering wel over konden nemen van de gemeenten. We hebben daarop toen als vng vrij stevig gereageerd, dat mag je ook wel verwachten denk ik, op zo’n voorstel, maar we zijn wel met elkaar in staat geweest om daar snel overheen te stappen en te gaan kijken of we nou de feiten niet eens op tafel konden krijgen. Dat feitenonderzoek van april 2010 is natuurlijk wel heel erg belangrijk geweest. Dat liet zien, dat er geen sprake was van achterstallig onderhoud, maar dat de gemeenten de riolen goed op orde hebben, en dat de grote investeringen van de laatste jaren simpelweg te maken hebben met regulier onderhoud en vervanging in nieuwbouwwijken van de jaren zestig en zeventig. Dat werd vroeger gewoon uit de grondexploitatie betaald, maar dat zullen we nu toch echt uit het rioolrecht moeten betalen.’

Boven- en ondergrond

Adema: ‘De reden waarom de vng nogal fel heeft gereageerd op de suggestie dat de riolen maar naar de waterschappen zouden moeten, zit hem vooral in de verbinding tussen de ondergrond en de bovengrond. Juist zaken als de wadi’s en het afkoppelen

hebben een directe relatie met de ondergrond. Het gaat er niet om dat we per se alles willen houden wat we hebben, maar wij vinden dat er in dit geval zo'n sterke verbinding is met de openbare ruimte, dat je die niet moet willen doorbreken.'

Samenwerking nodig

Adema: 'Alle betrokkenen bij het Bestuursakkoord water zien wel in dat er echt iets moet gebeuren en dat daarvoor samenwerking nodig is, met name in de uitvoering. De gemeentebesturen zien ook de urgentie daar wel van in en zijn al heel veel met waterschappen aan de slag.

Integratie is niet noodzakelijk. Het Amsterdamse Waternet is mooi voor Amsterdam en Friesland kent bijvoorbeeld Aquario voor de riolering. Als partijen daartoe besluiten moeten ze dat vooral niet nalaten, maar er zijn ook gebieden waar dat helemaal geen interessante varianten zijn en waar je op een heel andere manier uiteindelijk tot dezelfde resultaten kunt komen. Soms zullen gemeenschappelijke regelingen het goede vehikel zijn. Je moet er wel voor zorgen dat de aansturing zo gebeurt dat je als gemeenten en waterschappen voordeel haalt uit de samenwerking.'

Oók met drinkwater

'En daarbij kunnen we ook de kennis van de drinkwaterbedrijven gebruiken, zo staat het ook in het Bestuursakkoord, maar dat moeten we ook echt gaan doen. De drinkwaterbedrijven hebben laten zien dat ze een enorme slag hebben kunnen maken, ook financieel; het zou stom zijn als je daar niet iets van leert. Wat we nodig hebben is nóg verdergaande samenwerking, nóg betere afstemming en van elkaar leren, en zorgen dat je niet onafhankelijk van elkaar met hetzelfde bezig bent.'

Ketenbedrijven gaan er komen

Paul van Erkelens: 'Ik denk zelf dat die waterketenbedrijven er echt gaan komen, de komende tien jaar. Kijk maar naar Amsterdam, en wij hebben hier in Friesland

Aquario, een rioolontzorgingsbedrijf, maar daar wordt buiten Friesland lovender over gesproken dan in Friesland, dat is heel gek. Maar die ontwikkelingen gaan door.'

Schaalvergroting efficiënter

Van Erkelens: 'Zes Brabantse gemeenten hebben onlangs een brief geschreven aan het kabinet over het inbrengen van de riolering in een waterketenbedrijf. Ze zeggen "Daar moeten we niet aan beginnen, want dat kost meer geld dan het oplevert." Ik vind dat echt onzin. Dit zijn weer van die bewegingen bij die gemeenten die we nu al jaren kennen, hakken in het zand, blijf van mijn autonomie af, etc. Maar door de druk van de bezuinigingen worden we gewoon gedwongen om het meest efficiënte te doen, en dat betekent onder meer schaalvergroting voor de riolering. Dat hadden de gemeenten allang kunnen doen, maar het is beter om het samen met ons te doen, en nog beter is om het ook nog samen met de drinkwaterbedrijven te doen.'

Orthodoxie

Peter Glas: 'Waterschappen zijn vanuit de aard van hun specifieke watertaken en -verantwoordelijkheden nauw verbonden met tal van aspecten van algemeen omgevingsbeleid. Maar dat betekent niet dat ik ervoor pleit dat de waterschappen er allerlei taken bij zouden moeten krijgen. Waterschap als omgevingschap lijkt sommigen wel aantrekkelijk, maar ik ben van mening dat we de focus op het functionele waterbeheer moeten houden. Ik hang op dat punt de orthodoxie aan, maar wel met een brede oriëntatie. We zijn functioneel bestuur; we zijn opgericht om in elk geval het water in orde te hebben. Dat water raakt aan van alles en dat negeren is onverstandig, sterker nog, is fout.'

Brede blik

Glas: 'Je moet met je brede blik weten wat jou te doen staat, weten wat jouw handelen bijdraagt aan de legitieme doelen van anderen, en weten hoe het handelen van

anderen op een handige manier kan worden gekoppeld aan het behalen van je eigen taken en verantwoordelijkheden. In voetbaltermen: oog op de bal maar wel met overzicht over het hele veld. En een enkele keer mag je dan ook nog spelverdeler zijn, desgevraagd, als een soort gebiedsregisseur. Maar wat mij betreft gaan we daar niet allerlei claims leggen.'

Geen privaatrechtelijke arrangementen

Peter Glas: 'Bij sommige politieke partijen en sommige waterbedrijven hoor ik wel het pleidooi om de afvalwaterbehandeling uit de waterschappen los te weken en dit onder te brengen bij nieuw op te richten integrale waterketenbedrijven. Kennelijk kijkt men daarbij naar het buitenland, waar je dit vaker tegenkomt. De redenering die ik dan hoor is dat je beleid en uitvoering zo ver mogelijk uit elkaar moet halen, en dat je dat beter in een privaatrechtelijke organisatie kunt realiseren. Ik kijk daar geheel anders tegen aan, en de vraag is ook of de geprivatiseerde waterketenbedrijven in het buitenland (met winstoogmerk) het zoveel beter en goedkoper doen dan in ons Nederlandse model. Niet voor niets zijn in de jaren negentig afvalwaterbehandeling en oppervlaktewaterkwaliteit in één hand gebracht bij de waterschappen.'

Beleidsdoelen Kaderrichtlijn

Glas: 'De realisatie van de beleidsdoelen van de EU-kaderrichtlijn water en ons nationale waterbeleid maken juist dat beleid en uitvoering dicht op elkaar moeten zitten. Dat garandeert de snelle doorvertaling van beleid naar innovaties en concrete maatregelen. Waterschappen hebben een wettelijke taak in het realiseren van een

voorgescreven waterkwaliteit. Bij die wettelijke verantwoordelijkheid horen ook eigen wettelijke instrumenten. In zijn algemeenheid ben ik trouwens geen voorstander van privaatrechtelijke arrangementen bij de uitvoering van publieke nutsfuncties waar per definitie concurrentie en marktwerking niet van toepassing zijn. Je moet vervolgens wel heel actief toezien op de efficiency en effectiviteit van het werk van de verschillende waterketenpartners. Dat kan prima via landelijke benchmarking en het zou goed zijn als gemeenten, drinkwaterbedrijven en waterschappen daarin nog veel meer met elkaar optrokken en van elkaar zouden leren.

B. *Samenwerking tussen de kennisinstellingen*

Zinvol

Gast: 'Ik weet niet in hoeverre de STOWA de waterketenkant op wil, maar je moet niet samenwerken om de samenwerking maar omdat het zinvol is.'

Onderzoek versnipperd

Eilard Jacobs: 'Het onderzoek is versnipperd over drie onderzoeksinstituten, namelijk KWR, de Stichting RIONED en de STOWA. Ze werken dan wel intensief samen, maar er zitten wel schotten tussen de elementen uit de waterketen, en dat is denk ik inefficiënt. Je kunt je afvragen of de instituten daar nu volgend in moeten zijn of juist niet. In zekere zin vind ik dat STOWA, KWR en RIONED daarin voorlopen, want daar wordt heel goed samengewerkt. Nu het geld zo krap is dat je met veeger en blik financieringen moet organiseren, kun je geld verdienen door dat efficiënter te doen. De STOWA kan dat natuurlijk niet in z'n eentje oplossen.'

STOWA geen belangenorganisatie

Gastkemper: 'De STOWA is — ook naar eigen zeggen — nadrukkelijk geen belangenorganisatie zoals de VNG dat wel is voor de gemeenten en Stichting RIONED voor de

riolering. Voor de waterschappen is dat de Unie. Er zijn wel veel raakvlakken en bij Stichting RIONED hebben we dat opgelost doordat zowel VNG als Unie als het ministerie in het bestuur zitten. Maar dat is wel een wezenlijk verschil tussen STOWA en Stichting RIONED. De overeenkomst is, dat we allebei primair kenniscentrum zijn en ons richten op de professional.’

Innovaties nodig

Ina Adema: ‘De kennisinstituten STOWA en Stichting RIONED kunnen een stevige bijdrage leveren aan het succes van de samenwerking tussen de partijen. Daarbij gaat het enerzijds om kennisdeling, maar anderzijds ook om innovaties, want die zijn wel nodig om de doelen te halen. Ik denk dat de rol van de kennisinstituten ondersteunend en faciliterend is, en dat moet ook zo blijven, maar innovaties vinden niet plaats door helemaal verkokerd heel diep te gaan, maar vooral ook door goed om je heen te kijken.’

Gezamenlijke programmering

Adema: ‘Ik denk dat STOWA en Stichting RIONED allebei beter kunnen worden van een meer gezamenlijke programmering, waarmee ze nog wat dichter bij elkaar komen. En dan heb ik het er niet over dat ze moeten fuseren, maar dat je de programmering en de samenwerking nog beter op elkaar afstemt, en dat je meer van elkaars plussen gebruik maakt.’

RIONED en STOWA? Een kwestie van tijd

Gerard Rijs: ‘Je zou kunnen denken dat de STOWA op een gegeven moment samen gaat met de Stichting RIONED bijvoorbeeld, omdat er een heel directe relatie is tussen riolering en zuivering. Drinkwater zit daar vooralsnog een beetje buiten, maar RIONED en STOWA, dat is denk ik een kwestie van tijd.’

STORA en de bureaus

Jaap van der Graaf: ‘De ingenieurbureaus hebben natuurlijk wel baat gehad bij de STORA, het was heel goed voor het ontwikkelen van kennis binnen de bureaus, en we vonden het ook altijd een eer om STORAprojecten te doen. Maar niet alleen de STORA maar ook de individuele waterschappen. Ik kan me nog herinneren dat we voor het ontwerp van de zuivering Terwolde echt met proefinstallaties aan de gang gingen met plastic vulmaterialen voor oxidatiebedden, omdat het waterschap voordat ze gingen bouwen toch wel wilde weten of het goed was. Dat gebeurde wel meer, dat je in het kader van een ontwerp testen deed of praktijkproeven op andere instal-

laties. Zo deden we voor RI Oost in Amsterdam proeven met het slib – Amsterdam had altijd bijzonder slib – in Woerden, in Breda en in het Zuid-Duitse Überlingen aan de Bodensee. Dan gingen we met grote auto's met slib uit Amsterdam naar Zuid-Duitsland en daar jaagden we het slib door die installatie, Dat waren natuurlijk fantastische proeven, maar daar zat de STORA niet bij.'

Verstevigend element

Van de Graaf: 'Maar voor de bureaus was de STORA zonder meer een prettig element. Het was verstevigend, bureaus zijn nog steeds wel concurrenten, maar je kwam elkaar in STORaverband wel goed tegen. Ik herinner me dat ik in begeleidingscommissies zat van projecten die DHV deed, en omgekeerd kwam natuurlijk ook voor, en dat vonden we eigenlijk helemaal niet bezwaarlijk. Dat zouden we wel gek gevonden hebben wanneer we tot op het bot concurrenten waren. Ik denk dat er daardoor toch telkens bruggetjes werden geslagen.'

Lab Gezondheidstechniek

Van der Graaf: 'Op de TU hadden we veel nut van de STORA. We hadden bij Gezondheidstechniek een soort eigen laboratorium. Dat was eigenlijk een miskleun. Daar liepen mensen rond, die niet werden gevoed door sterke contacten met de praktijk. Ze deden daar wat academisch onderzoek naar vraagstellingen die ze zelf hadden bedacht, maar die niet voortkwamen uit de behoeften van het veld. Dat liep dus niet. Toen ik er kwam (en Hans van Dijk, want drinkwater zat ook in dat laboratorium) was het onderzoek aan de TU naar dit soort zaken eigenlijk op sterven na dood.'

Meeliften

‘We hebben rigoureuus gesaneerd en zijn vervolgens als TU mee gaan liften met andere dingen die gebeurden, bij de stowa, bij het kiwa, bij de ingenieursbureaus. Als er een interessant onderzoek plaatsvond van de stowa, dan vroegen we, of we daar wat flankerend onderzoek bij mochten doen, en zo kreeg je een aardige multiplier. In die zin hebben we daar veel nut van gehad, en we hebben ook een aantal goede stowa-projecten zelf mogen doen. Zo kregen we een behoorlijk stora-project over slibmaximalisatie, samen met LU Wageningen, daar is Arjen van Nieuwenhuijzen toen op gepromoveerd, dus we hebben daar zeker voordeel van gehad.’

Opheffen dat sectorale waterbeheer!

Peter van Rooy: ‘Opheffen dat hele sectorale waterbeheer! We noemden het wel integraal – ik ook – maar in feite was het gewoon één grote sectorale familie. Doe dat eens anders en realiseer je, dat je je doelen niet meer in je eentje kunt bereiken, dat je daar anderen voor nodig hebt, en dat je uiteindelijk ook voor de samenleving werkt. Daarin heb je een bijzondere publieke taak en die moet je dus goed doen, en je kennis moet je koesteren. Ik denk dat de stowa daar een sprong moet maken.’

Meer tegendraadsheid

Van Rooy: ‘Sjoerd Klapwijk heeft destijds gezorgd voor het entrepreneurschap binnen de STOWA, dus misschien zou de STOWA nu eens iemand uit een heel andere wereld moeten binnenhalen, want misschien trek je het dan een kant op die maakt dat je er uitspringt. Een waternetwerk is mooi, maar je moet veel verder gaan dan alleen dat water, en daar zou nog wel eens een mooie rol kunnen liggen voor de STOWA. En veel meer tegendraadsheid, dus de mensen die nog de moeite nemen om ergens gefundeerd kritiek op te hebben.’

Toekomst ziet er spannend uit

Stefan Kuks: ‘Als de STOWA meebeweegt met de veranderingen in de sector, dan is de vraag interessant of de STOWA ook mee kan denken bij het realiseren van een kostenvermindering van 100 miljoen per jaar, hoe doe je dat.’

De STOWA staat niet alleen maar er zijn meer kennisinstituten, hoe gaat de STOWA de verbinding daarmee maken? Want dat is in Nederland ook steeds meer aan de orde, hoe gaan we vereenvoudigen, ontschotten, hoe gaan we de wat gefragmenteerde kennisinstellingen meer laten samenwerken of misschien bij elkaar voegen. In die zin ziet de toekomst voor de STOWA er ook wel heel spannend uit, denk ik. Aan dit soort vragen kun je eigenlijk niet voorbij lopen door te zeggen “Wij zijn goed, we zijn belangrijk en we gaan voorlopig voor de volgende veertig jaar zo verder.” De omgeving is enorm in beweging. Je ziet dat er door de ontwikkelingen in de waterketen steeds meer redenen zijn om dingen met elkaar te verbinden.’

Koppeling ligt voor de hand

Van Erkelens: ‘De koppeling tussen de kennisinstituten ligt wel voor de hand als je kijkt naar de hele klimaatontwikkeling en veranderende neerslagpatronen. De vraag is, wat kan de riolering aan en waar blijft het water als de riolering het niet aankan, en wat heeft dat aan kwaliteitsproblemen in de stedelijke omgeving tot gevolg. Daar zitten dus verbindende elementen in het onderzoek.’

Diepgang in kerntaken

Peter Glas: ‘Hoe breed moet je zijn als kennisinstituut? Ik denk dat je in elk geval de kerntaken goed op je netvlies moet hebben en daar ook de diepgang in moet hebben en houden. Daarnaast kun je nog wat belendende disciplines afdekken, maar daar hoeft je niet leidend in te zijn of de wetenschap of de praktijk kennis voort te stuwen, maar die moet je dan wel volgen. Voor de kerngebieden moet je wel leidend zijn en

je moet in elk geval in de toepassings sfeer de nieuwste praktijk kennis ontwikkelen, en voortstuw en.

Nou is de stowa geen onderzoek instituut maar een organiserend instituut en daar kun je anders tegenaan kijken, en dat doe ik ook. Ik ben heel erg voor die breedte van de stowa, waarbij het de kunst van de stowa is om het overzicht te hebben van wie waar in de diepte gaat. En daarin moet de stowa dan de weg vinden en verbindingen leggen.'

Rijksbijdrage

Jacques Leenen: 'Toen ik bij de stowa begon, dat was in 1998, hadden we een budget van 8 miljoen gulden, inclusief 1,1 miljoen van het Rijk. Nu belooft de begroting 12,5 miljoen euro, en daarin is het bedrag van het Rijk teruggebracht van ruim 1 miljoen naar 2 ton in guldens, en nu gaat die ene ton in euro's er ook nog vanaf. Dat roept natuurlijk de vraag op wat nu de positie is van het Rijk in het bestuur van de stowa, moeten ze er überhaupt nog inzitten?'

Edu van Tuyll: 'Geef ze in dat geval in het bestuur de status van adviseur. Je kunt ze maar beter wel in je bestuur houden, al was het maar als 'stepping stone' voor onderhandelingen.'

Positie in bestuur

Leenen: ‘Die zaak kwam aan de orde tijdens het voorzitterschap van Monique de Vries, toen de Rijksbijdrage van 5 naar 1 euroton ging. De vertegenwoordiger van het RIZA vroeg zich af of hij nog wel een positie in het bestuur kon hebben, en toen is inderdaad ook dat argument gebruikt van die stapsteen. Ik herinner me dat vooral Everardus Togtema daar destijds voor pleitte.’

Betrokkenheid

Monique de Vries: ‘De provincies waren niet echt actief binnen de stowa. Ik herinner me dat we tijdens de discussie over de positie van Rijkswaterstaat binnen het bestuur van de stowa ook gesproken hebben over die van de provincies. We concludeerden toen dat ze er wel degelijk bijhoorden.’

Leenen: ‘Ik moet zeggen, dat de provincies – sinds Wilnis – wel een heel andere positie hebben ingenomen. Hun “vaste” bijdrage is hetzelfde gebleven, maar op projectbasis dragen ze nu toch fors bij. De hele regelgeving van de regionale waterkeringen, dat is toch een positie van boer let op je kippen. De provincies waren bevoegd gezag, maar ze deden er feitelijk niets aan, met uitzondering van Utrecht, Noord- en Zuid-Holland.’

Haagse tekentafel

Leenen: ‘Je hoort ook wel eens geluiden, dat als nou die samenwerking van het Bestuursakkoord Water er moet komen om die 380 miljoen te gaan verdienen, of zelfs 550 miljoen als je de drinkwatervoorziening er ook bij betreft, waarom voeg je dan KWR, RIONED en stowa niet samen.’

Hans Oosters: ‘Op de Haagse tekentafel was dat al bedacht: “Waarom zitten jullie allemaal apart? Ga nu eerst eens bij elkaar zitten en dan zien we wel weer verder.” Dan moet je ze echt uitleggen hoe wij werken en waarom die band met de achterban zo belangrijk is.’

STOWA als kennisinstituut voor het waterbeheer, nu en in de toekomst

Hoe denken al die mensen die in de vorige hoofdstukken aan het woord kwamen nu eigenlijk over de STOWA als instituut? En wat vinden de medewerkers er zelf van? In dit laatste hoofdstuk bieden we een bont scala aan feiten, meningen, indrukken, gedachten en zelfs gevoelens.

Bundeling van R&D

Paul van Erkelens: 'De STOWA biedt de mogelijkheid om de beperkte middelen die elk waterschap voor zijn R&D heeft op een geweldig efficiënte manier te bundelen. Ik zou niet weten hoe je dat anders zou moeten doen. Als morgen de STOWA ophoudt te bestaan, dan moet je overmorgen een nieuwe oprichten. Vroeger waren we geneigd om zelf te gaan pionieren, die neiging hebben we nog steeds, maar nu gaan we meteen naar de STOWA, en dat lukt bijna altijd. Maar de STOWA kan alleen maar functioneren als ze de verbinding weten te leggen met de mensen binnen de waterschappen. Als de waterschappen die R&D-neiging hebben, dan moeten zij de verbinding zoeken met de STOWA. Omgekeerd geldt dat ook: als de STOWA een apart clubje wordt dat zich losweekt, dan werkt het niet meer.'

Maatschappelijk belang van water

Peter Glas: 'Nu de WVO is verdwenen heeft de STOWA toch nog wel degelijk bestaansrecht. Er is namelijk wel een nieuwe waterwet, en die ziet in artikel 2 op het maatschappelijk belang van water, wat interessante vragen op kan leveren. Wat is eigenlijk de reikwijdte van dat artikel? Het object van de zorg van de waterschappen zijn de maatschappelijke belangen van water, dat is wat anders dan dijken, zuiveringen, en pompen. Dat biedt natuurlijk geweldige mogelijkheden. Als je nu eens alle oude rechterlijke uitspraken waarbij het waterschap al dan niet gelijk heeft gekregen bij het vergunnen van wat dan ook door die nieuwe bril zou bekijken, waar kom je dan uit? Het feit dat de WVO is opgegaan in de Waterwet, indiceert volgens mij dat de STOWA als kind van de WVO ook een verbreding als de waterwet als object van haar werken mag nemen.'

Geen afval maar grondstof

Kees de Korte: 'De hele transitie van het anders met afvalwater omgaan, het rapport over Rwwi-2030 waarin heel duidelijk de keuze gemaakt wordt om afvalwater niet meer als afval te zien maar als grondstof, die omslag begint te komen. Ik zag dat een

paar jaar geleden, in Singapore, ineens wereldwijd om zich heen grijpen. Belangrijke goeroes op het gebied van afvalwater begonnen dat ineens allemaal te vinden, en terecht. De stowa is daar heel goed op ingesprongen en loopt daarin ook wereldwijd voorop. Het is natuurlijk een grote verdienste van de stowa om dat signaal op te pakken, daar wat van te maken en daar boodschappen over te versturen. Zo heeft de stowa bijvoorbeeld op basis van een buitengewoon aardig onderzoek de fosfaat-terugwinning weer op de kaart gezet en ook de noodzaak daarvan aangetoond. Dat zijn dingen die je als afzonderlijke waterbeheerder niet zo een twee drie doet. Bij de stowa in het collectief lukt dat wel.'

Proactief

De Korte: 'Ook dat hele gedoe met nieuwe stoffen is al in een heel vroeg stadium door de stowa opgepakt, want men wilde het antwoord hebben op de vraag of we die er uit moeten halen, hoe dat dan moet en wat dat dan gaat kosten. Dat is heel proactief. De stowa heeft een heel fijne positie, doet waardenvrij onderzoek, geeft geen advies van het moet er uit of het moet er niet uit, maar zegt alleen "als je het er uit wilt halen, kost je dat zoveel". Daar kan iedereen mee doen wat hij wil.'

Visionair blijven

Eilard Jacobs: 'De stowa moet wel proberen om enigszins visionair te blijven, ook over de grenzen van de programmagroepen en over de grenzen van het instituut heen, dan blijf je vooraanstaand in een ontwikkeling en kun je ook agendasettend worden voor de nieuwe discussie.'

Een langetermijnvisie: dat is typisch zo iets dat de afzonderlijke waterschappen nooit zullen oppakken, want “daar hebben ze nu even geen tijd voor”. Juist een organisatie als de stowa, die iets meer afstand kan nemen, heeft de tijd om daar eens over na te denken.’

Hoofd in de wolken, voeten op de grond

De Korte: ‘De stowa is een organisatie die ik zou willen omschrijven als: het hoofd in de wolken en de voeten op de grond. De creativiteit en de verbeelding zijn heel duidelijk aanwezig – en dat wordt ook georganiseerd dat die er is – maar tegelijkertijd heerst er het besef dat er wel iets uit moet komen waar we wat aan hebben, want alleen maar luchtfietserij daar zijn we niet voor. Dat is de kracht van de stowa.’

LinkedIn en opleiding

De Korte: ‘Als ik zo veertig jaar terugkijk, dan is de rol die de stowa vervuld heeft als ‘LinkedIn’ en als opleidingsinstituut werkelijk gigantisch! Nu heb ik ook langer bij de stowa meegelopen dan in Wageningen, want daar is het tot zo’n zeven jaar beperkt gebleven, maar ik heb bij de stowa oneindig veel meer geleerd, in alle opzichten, technisch, maar ook op het gebied van samenwerking en een brede kijk op de dingen.’

Jaloers

De Korte: ‘De stowa is een platform tussen de universiteiten, de consultants en de waterschappen, en dat werkt heel goed. In welk buitenland je ook kijkt, niemand heeft iets wat kan tippen aan de stowa. Zelfs in Duitsland, waar ze via de dwa alles redelijk georganiseerd hebben, zijn ze toch wel heel jaloers.’

Organiseren

Hugo Gastkemper: ‘Ik vind van de stowa dat ze op buitengewoon knappe wijze een echt flink budget hebben gerealiseerd. Ook als er nieuwe vragen zijn, wordt er door de waterschappen heel snel naar de stowa gekeken. Het mooiste voorbeeld is na Wilnis, de bezweken veendijk. Toen moest er ineens van alles en is er een programma op poten gezet, er daar is onder andere een ijkdijk uitgekomen. De kennisontwikkeling zit goed in elkaar.

De kracht is: ze organiseren kennis, ze maken het niet zelf, maar ze organiseren. Dat is een van de redenen dat Stichting RIONED en stowa zo prettig kunnen samenwerken: we hebben dezelfde manier van werken. Wij doen het werk niet zelf,

en daardoor hoeven we niet de hand op te houden bij de markt, we zijn altijd alleen maar opdrachtgever en nooit opdrachtnemer.

De samenwerking tussen Stichting RIONED en STOWA is op een heel natuurlijke wijze aan het intensiveren, nu met regionale proeftuinen rond stedelijk waterbeheer. Je moet intussen je eigen zaken wel goed voor de bakker hebben, want dan wordt je pas interessant om mee samenwerken.'

Werk genoeg

Herman Havekes: 'De STOWA heeft nog een goede toekomst voor zich. Want er blijft genoeg te doen, zeker nu met alle veranderingen en nieuwe afspraken. Het nieuwe waterbeheer op grond van dat bestuursakkoord gaat nu op gang komen en dat zal nog een heleboel met zich meebrengen, dus er ligt werk genoeg.'

Flexibel meebewegen

Stefan Kuks: 'De STOWA is een prachtige organisatie, die moet gewoon goed zijn werk blijven doen zoals het nu doet, flexibel meebewegen met de opgaven waar de waterschappen voor staan. Ik zie dat de STOWA niet alleen in eigen land dingen helpt op te lossen, maar ook daarbuiten. De STOWA faciliteert het proeftuinidee, waarin we samen met het bedrijfsleven Nederlandse oplossingen ontwikkelen en het bedrijfsleven kan dat dan exporteren. Een voorbeeld is de zuivering in Ootmarsum, waar we met Norit en met hulp van STOWA een membraanbioreactor hebben ontwikkeld.'

Dat concept werkte heel goed en Norit heeft het binnen een jaar op veel grotere schaal geëxporteerd naar China, naar Dubai en naar Canada. Dat is een prachtig voorbeeld van de rol die de stowa kan spelen: niet alleen een oplossing voor eigen land, maar ook een kans bieden aan het Nederlandse bedrijfsleven om die oplossing te exporteren. Daar zou de stowa het nog meer in kunnen zoeken, niet alleen in eigen land helpen, maar helpen de proeftuin te organiseren waarmee wij interessant worden voor het buitenland. Daarbij kan de stowa ook de governancekant van het waterbeheer meenemen om te laten zien dat die je helpt je doelen te bereiken.’

Regisseren

Bas van der Wal: ‘Je zou je erover op kunnen winden dat sommige waterbeheerders eigen onderzoek doen, maar aan de andere kant is dat ook wel weer de winst. Wij moeten een andere positie gaan bekleden, wij moeten meer dan in het verleden gaan regisseren. Wij moeten er wel voor zorgen dat wij bijdragen aan de verspreiding van de kennis en het uitwisselen daarvan tussen de waterschappen onderling, want hoe groot ze ook zijn, daar zijn ze vaak heel slecht in. Meestal gaat het trouwens anders: dan zijn er waterschappen die zeggen “Wij hebben iets heel leuks, stowa wil je ons helpen bij het verbreden en vermarkten van dit proces?”

Nieuwe generatie bestuurders

Hans Oosters: 'Mijn waarneming is wel dat er vooral sinds de afgelopen verkiezingen, bij de waterschappen een hele generatie DB-leden is gekomen die volledig hun eigen rol opeisen. Dat merken we bij de eigen organisatie, bij de STOWA en ook bij de Unie van Waterschappen. Uiteindelijk is het bolwerk van de voorzitters geslecht en zit er nu één portefeuillehouder in het DB. En inderdaad, waarom zouden we nu opnieuw op zoek gaan naar een voorzitter van een waterschap om een vacature in het bestuur op te vullen, moet je niet liever naar een DB-lid met een relevante portefeuille, waardoor je ook de borging veel beter regelt. Ik zie ook, in elk geval in mijn eigen waterschap, dat er nu een generatie dagelijks bestuurders is, die zich heel erg betrokken weet en voelt.'

Veranderende cultuur

Oosters: 'Dat is echt veranderd de laatste tijd. Een portefeuillehouder komt nu, meestal op het mandaat van het algemeen bestuur en zijn politieke partij binnen, en laat zich net zo goed als een aspirantwethouder weinig zeggen door de voorzitter. Hij eist zijn eigen portefeuille op en gaat daarmee aan de gang. De een is daar meer begiftigd in dan de ander, dat is van alle tijden, maar dat is wel echt veranderd. En daarmee verandert de cultuur binnen de sector en zeker ook binnen de Unie van Waterschappen: de ledenvergadering pikt veel minder van het Uniebestuur op dit moment.'

Blindelings vertrouwen

Ludolph Wentholt: ‘Aan de andere kant, ik zit sinds 1992 regelmatig bij de bestuursvergaderingen en daar zien we zeker de laatste acht jaar een ander soort cultuur ontstaan. De bestuurders kijken niet naar de inhoud, die geloven best dat we goed werk doen, maar ze hameren er vooral op van hoe kun je dat nou breder wegzetten, communiceren, vertalen.’

Van der Wal: ‘Maar dat is heel waardevol, dat ze het wel geloven, dat is al winst, en dat bedoel ik niet in negatieve zin.’

Leenen: ‘Er is gelukkig vertrouwen bij de bestuurders, dat ben ik wel met Ludolph eens. Maar soms vraag ik me af of dat wel helemaal goed gaat met al dat vertrouwen; je krijgt soms helemaal geen respons meer. Inhoudelijk gezien vertrouwen ze blindelings op onze kwaliteit.’

Vuur na aan de schenen

Bert Palsma: ‘Ik voel me er zelf in elk geval gelukkiger bij als ik binnen mijn programmacommissie het vuur na aan de schenen gelegd krijg. Dan zit je wel te zweten, maar ga je beter onderbouwd kijken wat we wel en niet gaan doen en waarom. Het houdt je scherper.’

Wentholt: ‘Die discussies die je vroeger in het bestuur had met Van Wijnbergen over de verglazing van slib en al dat soort dingen, die vind je nu niet meer in het bestuur.’

Buitenland

Leenen: ‘Ook internationaal doen we steeds meer. Samen met de Duitsers draaien we bijvoorbeeld een calamiteitenprogramma, maar de meeste internationale samenwerking zit toch op het gebied van de waterketen, omdat je overal ter wereld dezelfde problemen hebt, met medicijnen, met hormonen, en noem maar op. De STOWA zit samen met KWR in een wereldwijde organisatie van waterketenonderzoekinstellingen, de Global Water Research Coalition GWRC. Frans Schulting is managing director; ik mag daar nu vice-voorzitter van zijn. Wij identificeren gezamenlijke vragen, en gaan dan gezamenlijk opschrijven – dat gebeurt door de experts in die landen – wat we er nu over weten, dat wordt gereviewd in een workshop van specialisten uit de hele wereld. Daarna stellen we vast wat we nog willen weten en formuleren we het noodzakelijke onderzoek. Als iedereen meedoet, dan heb je een multiplier van dertien, dan ben je spekkoper. En vaak laten we het dan uit-

voeren door Zuid-Afrika en dan ben je dubbel spekkoper. En het enige dat je van dat alles bij ons op de begroting ziet, dat zijn de reiskosten.’

Proeven op praktijkschaal

Pieter Stamperius: ‘Ik vind het geweldig wat de STOWA nu doet, heel breed. Vroeger kon je wel eens wat dingen ontwikkelen op quasikleine schaal of op semitechnische schaal met heel veel hulp van een welwillende waterbeheerder. Tegenwoordig zie je dat, met hulp van bepaalde ontwikkelingsgelden, zaken zoals de membraanbio-reactor en Nereda op praktijkschaal kunnen worden uitgewerkt, waarbij het risico wordt gespreid.’

Evenementenbureau

Stamperius: ‘Ze moeten vooral doorgaan, en de kwaliteit die er is hooghouden. Het is een gerenommeerde club en ze doen hartstikke goede dingen, en ook het vermarkten van de kennis gaat fantastisch. Jet en Petra die zijn bij tijd en wijle gewoon een soort evenementenbureau om zowel bestuurders als de technici te informeren en erbij te betrekken. Vroeger was het eigenlijk voornamelijk voor de technische achterban, maar nu zijn er ook bestuurders die bijgepraat worden.’

Problemen worden minder

Jaap van der Graaf: ‘Stel dat we nog eens een fusie krijgen tussen drinkwater en afvalwater en dat er drie of vier grote spelers overblijven, dan weet ik niet of een instituut

als de stowa nog overleeft. De stowa heeft het wat dat betreft wat gemakkelijker dan kwr omdat ze geen eigen onderzoekers hebben. Ze begeleiden onderzoek en zoeken aanbod bij een vraag, en dat is gunstig. En het is een redelijk flexibele organisatie. Maar of we dat nou willen of niet, de problemen worden toch eigenlijk minder.'

Volwassen bedrijfstak

Van de Graaf: 'Het is een volwassen bedrijfstak geworden. Zowel het watersysteem als de waterketen zijn toch redelijk goed in kaart gebracht, dus de losse eindjes worden steeds minder pregnant, en ik denk dat de stowa steeds meer moeite zal krijgen om toch interessante onderwerpen te bedenken. Zeespiegelrijzing, temperatuurstijging, broeikaseffect, daar hebben natuurlijk hele volksstammen geen last van; toename van zoute kwel, die problemen kennen we al vijftig of honderd jaar. Tja, dan wordt het misschien wat erger. Die veendijkjes, daar zit nog een kennisleemte, want daar hebben we even niet goed opgelet en in dertig jaar geen kennis ontwikkeld, dus dat moeten we even bijtrekken.'

Smokkelaarscultuur

Ook in het verleden stak een deel van de waarde van de stowa in het feit dat ze de neiging hadden voor de muziek uit te lopen, een vooruitziende blik hadden, en ook de durf hadden om een beetje buiten de eigen kaders te treden.

Peter van Rooy: 'Het was destijds wel een beetje een smokkelaarscultuur binnen dat stowa-clubje van die drie mensen, Frits en Sjoerd en Pieter, want die probeerden de grenzen op te zoeken. In dat licht gezien is de stowa altijd een innovatiemotor

geweest voor de waterschappen. Ze waren in hoge mate gemotiveerd om iets te doen met het onderzoek dat later IPEA ging heten, Interactieve Planvorming gericht op Effectiviteit en Acceptatie. En Harry Tolkamp niet te vergeten, die wilde ook die grenzen opzoeken. Harry heeft herhaaldelijk gezegd, dat hij vindt dat de T in de stowa, die staat voor 'toegepast' niet de boventoon mag gaan voeren en dat je ook wel eens een beetje fundamenteeler onderzoek zou mogen doen.'

Onomstreden positie

Oosters: 'Bijzonder is wel, dat de stowa er ondanks de schaalvergroting bij de waterschappen in geslaagd is om een onomstreden positie te houden op dat vlak. Alle waterschappen hebben terecht natuurlijk de mond vol over hun ambities op het gebied van innovatie en onderzoek, maar hoewel de organisaties groter en professioneler zijn geworden, staat de makelaarsrol van de stowa eigenlijk niet ter discussie. Er wordt wel eens wat gemekkerd over de bijdrage, maar goed, het Deltaprogramma is er gekomen en we hebben zonder al te veel discussie twee-en-een-half miljoen euro opgehaald bij de waterschappen. Samen met een herallocatie van 1,9 miljoen uit de lopende begroting kan de stowa dat programma voor hen doen.'

Lean-and-mean organisatie

Oosters: 'Je hoeft geen voorspellende gaven te hebben om te veronderstellen dat de komende jaren het onderzoek op het gebied van droogte en hoe je daar mee om kunt gaan, zal gaan groeien. Dat maakt het toch wel boeiend, dat je op de actualiteit kunt reageren en dat je een *lean-and-mean* organisatie hebt, die ook wendbaar is doordat je je kennis inkoopt en niet vastzit aan mensen die maar één expertise hebben.'

Van onderzoekers naar managers

Leenen: 'Je ziet het ook aan de verandering van de functies hier. Vroeger waren het mensen, zoals Sjoerd, die waren top of the bill en die konden eigenlijk het nodige onderzoek bij wijze van spreken zelf ook doen. Van onderzoekskoördinatoren zijn het nu veel meer programmamanagers geworden. We zitten nu met acht mensen. Als iedereen hier is die op die programma's meedraait, dan zitten hier zo'n 25 mensen.

We hebben bijvoorbeeld een programma, Watermozaiek, dat helemaal gericht is op de Kaderrichtlijn Water, en dan vooral de voorspelling van maatregel-effect-relaties. Daar zitten nu vijf mensen aan te werken, die aangestuurd worden door Bas van der Wal, de opvolger van Sjoerd. Eigenlijk is hij gewoon manager, en dat vindt hij leuk, maar van de andere kant wil hij ook wel zelf precies weten hoe het zit en dat is ook goed; hij zal zich geen oor laten aannaaien want hij weet waar het over gaat.'

Kennisplatforms

Leenen: 'Uit het imago-onderzoek dat we onlangs hebben laten uitvoeren, bleek dat men vond dat wij te weinig doen aan kennisuitwisseling. De respondenten weten dus kennelijk niet dat wij zeven platforms in de lucht houden, van bijvoorbeeld hydrologen, ecologen, technologen. Daarin zitten de deskundigen van alle waterschappen samen met die van de universiteiten, daar zitten dus alle *diehards* bij elkaar. In die platforms worden heel snel kennis en successtories uitgewisseld, maar ook de valkuilen.

Voor de stowa is dat hartstikke mooi: wij horen waar ze het over hebben, en voor ons zijn dat signalen voor onze programmering. Zitten we nog op het juiste spoor, doen we nog de goede dingen?

Nog een stap verder is, en daar moet je misschien voor de toekomst aan denken, dat je de echte specialisten niet meer bij elk waterschap zet, maar in clusters, *shared services*.'

Band intact houden

Oosters: 'Een van de succesfactoren van de stowa, en daar zou ik wel voor willen waken, is dat de band met de partijen die de stowa hebben opgericht, volstrekt intact is. We hebben er onderhoud aan te plegen en we moeten de mensen erbij betrekken, maar als je die band doorknipt, dan ben je het echt kwijt. Het is voor en door de waterschappen, en dat moet je zo houden.'

Het bureau

Het Stowabureau telt acht medewerkers en zeer weinig personeelsmutaties. Hoe komt dat?

Bert Palsma: 'Dit is het leukste werk dat ik ooit heb gehad.' Petra Angelone: 'Het is net een goed huwelijk: we hebben een heel goede relatie met de stowa, dus we zijn heel trouw!' Palsma: 'Het is de menselijke maat. Het bureau is groot genoeg om niet voortdurend op elkaars lip te zitten, en klein genoeg zodat iedereen voldoende overzicht heeft over het geheel en weet wat er speelt.'

Bas van der Wal: 'We zitten in de driehoek tussen beleid, uitvoering en wetenschap, precies er tussenin. Waar je mee bezig bent, daar is een maatschappelijke behoefte aan en je merkt dat de kennis die je daarin opdoet, ook daadwerkelijk wordt opgezogen en dat de mensen er iets mee doen, en dat geeft voldoening. Iedereen kent ons en dat moet zo blijven. Die plek verdienen we door klein te blijven en deskundig te zijn.'

Cora Uijterlinde: 'Dat is het mooie in dit werk: als we het goed doen, dan wordt er ook naar ons geluisterd.' Van der Wal: 'Ja, omdat wij antwoord geven op de vragen die er leven. De mensen stellen eerst hun vragen aan ons en zijn vervolgens ook geïnteresseerd in het antwoord daarop.'

Proactief

In principe werkt de stowa vraaggestuurd, maar kun je dan nog wel proactief zijn, vooruitlopen op vragen die je verwacht?

Van der Wal: 'Ja, dat kan, want we laten de vraag formuleren door de visionairen uit de sector en bovendien helpen wij bij het definiëren van de vraag.' Palsma: 'We zitten niet met de voeten in de vensterbank totdat de telefoon gaat.' Wentholt: 'Ik denk dat wij heel goed weten wat er speelt en dat we heel dicht bij de waterbeheerders staan waardoor we goed en snel signalen oppakken. De waterbeheerders zijn heel goed in beheer, maar niet in het stellen van de achterliggende vragen. Onze kracht is dat we de achterliggende vraag weten, omdat we bij verschillende beheerders als het ware in de keuken kijken, en daardoor kunnen we zo goed en zo snel opereren.'

Innovatie

Leenen: 'Maar hoe hoger je in de organisatie komt, hoe harder er geroepen wordt om innovatie, en innoveren betekent toch nieuwe kennis?' Palsma: 'Nee, dat hoeft

helemaal niet. Misschien is die kennis al ruimschoots aanwezig, je moet hem alleen nog even toepassen. En dat 'even toepassen' is niet zo triviaal als het lijkt.'

Wentholt: 'Ja, dat is zo. Ik ben nu bezig met 'meerlaagse veiligheid', dat is een soort nieuw trucje, wat niet alleen energie stopt in preventie maar ook in ruimtelijke ordening en calamiteiten of evacueren. Alle kennis is in principe wel aanwezig, maar nooit zo met elkaar in verband gebracht. Het gaat erom dat proces los te krijgen.'

Buiten je domein

Leenen: 'Je ziet nu een nieuwe verschuiving optreden, dat is dat je buiten je eigen domein gaat, dat je veel meer samenwerking zoekt met inrichten. Als ik een voorbeeld noem, er wordt nu in de projecten van Michelle Talsma heel erg nagedacht over zelfvoorzienendheid en dat heeft alles te maken met de inrichting van je gebied. Dus de rollen veranderen wat, het wordt allemaal wat ingewikkelder.'

Van der Wal: 'Naarmate je meer tot je vakgebied rekent, wordt het wel steeds diffuser. Daarom kiezen we binnen mijn eigen programma als het gebied breder wordt, bewust voor een onderdeel ervan.'

Leenen: 'Volgens mij is er geen tegenstrijdigheid. Als jij in die brede context goed wilt functioneren dan moet je daar met je eigen kennis en belang proactief op inspelen, met andere woorden, je moet de verdieping zelf maken om überhaupt in die diffuse wereld je rol te kunnen spelen.'

Hoe definieer je deskundigheid

Wentholt: ‘We hoeven niet altijd zelf die deskundigheid te hebben, we zijn geen van allen gepromoveerd, wij moeten de deskundigheid kunnen regisseren en dat is een wezenlijk verschil. Laat de specialisten de kennis maar hebben, het gaat ons erom dat wij die kennis weten te vertalen naar praktijktoepassingen in het veld.’

Van der Wal: ‘Het ligt er een beetje aan hoe je deskundigheid definieert. Wij zijn niet gepromoveerd, dus niet deskundig op de vierkante centimeter, maar we zijn wel deskundig en daarmee onderscheiden we ons van heel veel andere partijen die alleen maar aan het managen zijn, en wie het niet uitmaakt of ze bij de PTT werken of bij de stowa. Ik vind dus dat we wel deskundig zijn. Natuurlijk zijn we geen specialist, maar we kunnen in de vragen die er leven precies definiëren wat de essentie is. Als wij onderzoekers begeleiden, kunnen we precies in de gaten houden wat ze aan het doen zijn en waar ze wel en niet afwijken van wat de waterschappen willen.’

Uit je comfortzone komen

Michelle Talsma: ‘Ik vind wel dat je af en toe uit je comfortzone moet komen. Je moet zo af en toe ook een uitstapje durven te maken, zoals bij die klimaatverandering: eigenlijk weet je niet wat er gaat gebeuren. Je moet daar dan de breedte in, zonder dat de mensen weten wat hen precies te wachten staat.’

Palsma: ‘Dat vind ik ontzettend lastig in de rol waarin we zitten. Je gaat er gemakkelijk van uit dat beslissingen worden genomen op basis van informatie, van kennis. Maar ik zie juist allemaal beslissingen om mij heen, die worden genomen omdat er

een stel goede verkopers aan het werk zijn. Die hebben eerder een product verkocht dan wij het kunnen evalueren en tegen de tijd dat wij het geëvalueerd hebben, hebben ze al drie nieuwe producten verkocht. Natuurlijk werken wij op basis van kennis, dat is wat Bas zegt, maar Michelle heeft ook gelijk: je moet uit je comfortzone komen, want niet alle beslissingen worden genomen op basis van kennis. Als wij kennismakelaar willen zijn, hoe ga je dan met dat gegeven om, en hoe kun je daar beter in communiceren.’

Afstand van lobby en beleid

Leenen: ‘Dan ga ik toch even terug naar de driehoek van Bas. We hebben het in ons waterschapswereldje zo geregeld, dat we als STOWA eigenlijk wat verder afstaan van juist die moeilijke discussies, noem maar even de lobby en het beleid. Uit het imagorapport blijkt dat sommige mensen dat gek vinden en dat wij het spel mee zouden moeten spelen, terwijl wij daarover juist heel heldere afspraken hebben met de Unie. Wij leveren de kennis op basis waarvan zij het beleid kunnen maken.’

Van der Wal: ‘We moeten de kennis die wij hier ontwikkelen of laten ontwikkelen, wel aanbieden op zo’n manier dat de mensen die het management of het beleid aansturen er iets mee kunnen. Soms moeten wij ook wel eens rechtstreeks dat beleid en bestuur aanspreken, niet in de zin van zelf keuzes maken, maar onze kennis brengen op een manier die door hen wordt begrepen. Dan moeten er misschien maar wat minder cijfers achter de komma. Je moet niet jokken, maar je moet soms wel wat nuances weglaten.’

Politiek spanningsveld

Palsma: ‘Ik denk dat dat voor ons allemaal wel geldt, maar als je in het stedelijk gebied gaat kijken, daar is kennis maar een beperkte drager voor de beslissingen, je zit bijna altijd in een politiek spanningsveld, van ruimtelijke ordening, verantwoordelijkheden, organisaties, etc. Natuurlijk bemoeien wij ons met kennis en de Unie met beleid, maar dat is niet zo zwart-wit als het lijkt.’

Van der Wal: ‘Daar heb je precies het punt dat we nog niet aan de orde hebben gesteld, onze werkvelden zijn verschillend van elkaar. Bert zit in de keten, dat is per definitie een wereld waarin allerlei partijen en verschillende politieke organisaties met elkaar samenwerken om tot optimalisatie te komen. In mijn wereldje is dat veel minder, en bij Cora ook. Michelle is weer veel meer bezig met de ruimtelijke ordening en de combinatie met het waterbeheer. Dat maakt ons wel verschillend en daarmee ook de aard en de presentatie van het onderzoek.’

Talsma: ‘Kennelijk ervaart de buitenwacht dat nog niet zo en wordt de STOWA toch als één instituut gezien.’

Uijterlinde: ‘Ik geloof best dat mensen verschillende beelden kunnen hebben bij de STOWA, omdat je of alleen met Bas of alleen met Michelle of met een van de anderen te maken hebt.’

Serviceorganisatie

Wentholt: ‘We staan ook wel bekend als een serviceorganisatie. Als ze hierheen bellen dan worden ze erg netjes behandeld, er is een centraal aanspreekpunt en wij worden achter onze broek gezeten als we niet binnen een dag geantwoord hebben. (Jet Gerssen en Petra Angelone: ‘Natuurlijk, dat is toch logisch!’) Dat is ons smoel en dat is heel belangrijk. Dat heeft niets met de inhoud te maken. Als je dat met andere organisaties vergelijkt, dan zijn we echt een heel goede serviceorganisatie.’

Collectiviteit

Leenen: ‘Het is opvallend dat alle vier de sectoren die we hebben, watersystemen, veiligheid, stedelijk gebied en afvalwater, ongeveer dezelfde budgetten hebben. We hebben daar een keer druk op gehad, dat was toen in Wilnis die dijk onderuit ging. Toen hebben we in een keer €350.000,- vrijgemaakt, maar niet uit de lopende maar uit de voorgenomen programmering. Het bestuur heeft eigenlijk gezegd, we moeten het doen en we zien wel hoe we het op gaan lossen. Wat mij altijd opvalt – en dat is denk ik het grote voordeel van de vorm waarin we georganiseerd zijn – is de grote

mate van collectiviteit. Zodra je er een gemeenschappelijke regeling van zou maken ben je dat kwijt, want dan gaan ze shoppen en krijg je een cafetariamodel. Ik denk dat dat voor ons de doodsteek zou zijn.’

Andere disciplines

De STORA is ooit begonnen als instituut dat zich uitsluitend met de zuivering van afvalwater bezighield. Intussen is de STOWA veel breder geworden. De expertise zit in hoofdzaak op het terrein van het water, maar mogelijk komen er in de toekomst ook andere disciplines bij.

Leenen: ‘Als je kijkt naar governance, dan komen ze uit alle hoeken aanvliegen, maar ze zijn wel allemaal met water bezig.’ Talsma: ‘We zijn rond het thema klimaatverandering met WUR-mensen, onder meer met Erik van Slobbe, bezig over omgaan met onzekerheden. Dat gaat over de verre toekomst, en wat betekent het voor de besluitvorming nu, wat moet je nu al doen en hoe ga je er nu mee om. Het gaat dan meer over toekomstbeelden dan over exacte wetenschap, maar dat is heel boeiend.’

Bestuurlijke aandacht neemt verder toe

Leenen: ‘Aan de ene kant gaan politici en bestuurders op wat langere termijn kijken, omdat ze aansprakelijk blijven, zie het Pikmeerarrest en de uitspraak van de Hoge Raad over Wilnis. Aan de andere kant willen ze meer sturing op de kennis hebben. Ze willen dus ook meebepalen wat er precies aan kennis wordt ontwikkeld, want daar worden ze op afgerekend. Ik denk dat de bestuurlijke aandacht, ook voor de STOWA, alleen maar zal toenemen.’

Verantwoording

Hoewel bij het schrijven van 'Brug tussen kennis en kunde' gebruik is gemaakt van papieren informatie uit onder meer jaarverslagen van STORA en STOWA, is het leeuwendeel van de tekst gebaseerd op een aantal interviews. Maar omdat het boek enigszins thematisch is opgebouwd, is het geen bundeling van gesprekken geworden. Het kan daardoor gebeuren, dat in een hoofdstuk verschillende mensen aan het woord komen, en op elkaar lijken te reageren, terwijl er in werkelijkheid sprake was van individuele interviews. Alleen de gesprekken met de (oud-)voorzitters van de STOWA en met de medewerkers van het bureau waren collectief; bij Kees de Korte en Eilard Jacobs en bij Marleen van Rijswick en Herman Havekes ging het om dubbelinterviews. Voorts kon de auteur putten uit eigen herinneringen; toen hij zo'n dertig jaar geleden in de watersector ging werken, deed hij dat bij de VEWIN in het KIWA-gebouw, waar destijds ook de STORA was gehuisvest.

Hieronder geven we een overzicht van de geïnterviewde personen.

Ina Adema, burgemeester van Veghel en portefeuillehouder Water van de VNG.

Petra Angelone, medewerker STOWA, secretariaat.

Lambert van den Berg, oud-voorzitter STOWA, oud-dijkgraaf van Waterschap Aa en Maas.

Paul van Erkelens, oud Watergraaf Waterschap Regge en Dinkel, Almelo, Dijkgraaf Wetterskip Fryslân, Ljouwert.

Maarten Gast, oud-directeur van de Dienst Riolering en Waterbeheersing van Amsterdam en van Gemeentewaterleidingen Amsterdam, voorzitter van de NWRW.

Hugo Gastkemper, directeur van de Stichting RIONED.

Jet Gerssen, medewerker STOWA, secretariaat.

Peter Glas, Dijkgraaf Waterschap De Dommel en voorzitter Unie van Waterschappen.

Jaap van der Graaf, adviseur Witteveen+Bos, Deventer, oud-hoogleraar afvalwater TU Delft.

Herman Havekes, beleidsmedewerker Unie van Waterschappen.

Andries Heidema, burgemeester van Deventer, lid nieuwe Deltacommissie (de Commissie Veerman).

Eilard Jacobs, adviseur
Watermanagement bij Waternet,
Amsterdam.

Kees de Korte, adviseur Afvalwater bij
Waternet, Amsterdam.

Stefan Kuks, Watergraaf Waterschap
Regge en Dinkel, Almelo, bijzonder
hoogleraar innovatie en implementatie
van waterbeleid, Universiteit Twente.

Jacques Leenen, directeur STOWA.

Gerard Martijnse, oudmedewerker
ministerie van VROM, projectleider
NWRW.

Corné Nijburg, directeur Water
Governance Centre.

Hans Oosters, Dijkgraaf
Hoogheemraadschap van Schieland en
de Krimpenerwaard, voorzitter STOWA.

Bert Palsma, medewerker STOWA,
waterketen.

Gerard Rijs, medewerker RIZA en
Waterdienst Rijkswaterstaat., Rwzi-
2000.

Marleen van Rijswick, hoogleraar
Europees en nationaal waterrecht
Universiteit Utrecht.

Peter van Rooy, directeur adviesbureau
Accanto, Utrecht.

Pieter Stamperius, oud-medewerker
STORA/STOWA.

Willem van Starckenburg, oud-
medewerker RIZA. projectleider van
Rwzi-2000, zelfstandig adviseur.

Michelle Talsma, medewerker STOWA,
watersystemen.

Edu van Tuyll van Serooskerken,
oud-voorzitter STORA/STOWA, oud-
dijkgraaf Hoogheemraadschap van
Rijnland.

Cora Uijterlinde, medewerker STOWA,
afvalwatersystemen.

Monique de Vries, oudvoorzitter
STOWA, oud-dijkgraaf Hoogheemraad-
schap Uitwaterende Sluizen, oud-
staatssecretaris ministerie van Verkeer
& Waterstaat.

Bas van der Wal, medewerker STOWA,
watersystemen.

Ludolph Wentholt, medewerker
STOWA, waterwrenen, informatie en
dienstverlening.

Het fotomateriaal

De illustraties in dit boek maken deel
uit van een serie foto's van Nederlandse
bruggen, die de auteur in voorjaar en
zomer van 2011 maakte.

Colofon

‘Brug tussen kennis en kunde’

verscheen op 15 september 2011 ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer STOWA, voorheen de STORA.

Teksten, fotografie, ontwerp en opmaak werden verzorgd door Geert Vinke.

Het boek werd gedrukt in een oplage van 1.000 exemplaren door bv Drukkerij De Eendracht te Schiedam

De afwerking en het binden werden verzorgd door Boekbinderij Callenbach Van Wijk bv te Nijkerk.

De gebruikte letter is de Minion Pro in diverse corpsen, de broodletter is de 11 punts Minion Pro regular; het papier is 150 grams FSC-gecertificeerd Arctic Volume.

‘Brug tussen kennis en kunde’

is een uitgave van **Pincio Uitgeverij**,
Spieringsloot 12, 2724 AW Zoetermeer.

PU